HRVATSKA PROSVJETA

SADRŽAJ: Branko Storov: Mahniću. — I. Poljak: Vjerujem. — Lovre Katić: Sunčeve ljubavi. — L. Plepel: Prvi riz. — M. Sabić: Netko je stazom prošao. — Branko Storov: Kraljica. — Grad. — Oholi dan. — Dr. Stanko Petrov: Dvije Apologije. — K. Mesarić: Detinjstvo. — Stanko Tomašić: Iz knjige „Zapisci". — Branko Storov: Tvoje oči. — LISTAK. PREGLED: Legenda o sv. Hristoforu. — O. Knezović: Potreba idejne orijentacije. — OCJENE I PRIKAZI: Lj. Maraković: Obećana zemlja. („Val" dra M. Kovačevića.) — I. Jakovljević: Priče o muškom. (M. Crnjanski.) Lj. Maraković: Dva anahronizma. (B. Purić, Ljubavne svečanosti; M. Nikolić, Sonja.) — Moderne francuske pripovijetke. — Jurković: Zora Iblerova. — KRONIKA: I. Jakovljević: Protiv kazališne kritike.

GOD. VII. MCMXX. BR. X.

„HRVATSKA PROSVJETA“ MJESEČNIK „KOLA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA“ IZLAZI MJESEČNO NA DVA ARKA. GODIŠNJA CIJENA JE K 50.—. ZA INOZEMSTVO RAZMJERNO. POJEDINI BROJ STOJI K 5.— PRETPLATA SE ŠALJE UPRAVI (BLAGAJNIKU „KOLA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA“ G. NIKOLI MARAKOVIĆU) U ZAGREBU, PALMOTIĆEVA ULICA 31 I. RUKOPISE I KNJIGE NA RECENZIJU PRIMA UREDNIŠTVO, PALMOTIĆEVA ULICA 31 I. UREĐUJE DR. LJUBOMIR MARAKOVIĆ.

Knjige koje je primilo uredništvo.

(Uvrštenje u ovaj popis ne znači, da se knjiga tim i preporučuje. Orijentaciju o smjeru, kojim je knjiga pisana, daje čitaocima donekle već i ime izdavača, a uredništvo će donositi ocjene svih znamenitijih djela u tekstu lista.)

Socijalna knjižnica sv. 1., izdaje H. K. Narodni Savez u Zagrebu: Petar Grgec, Kršćanstvo liberalizam i komunizam, Zagreb, 1920., Nadbiskup. tiskara, cijena K 2·—; — Ljuboje Dlustuš, Nova školska osnova, razmatranja o nacrtu zakona o nar. školama u kraljevstvu SHS., preštampano iz „Hrvatske obrane“, Osijek, Tiskom Prve hrvatske dioničke tiskare, K 2·—; — Dr Josip C. Oblak, Izprehodi po Koroški Sloveniji, Ljubljana 1920., Založil „Tourist Office“ v Ljubljani, Tisak „Učiteljske Tiskarne“. — Slobodan Jovanović, Vođi francuske revolucije (Mirabeau. Dumouriez, Danton, Robespierre), Beograd 1920., Izdavačka knjižara Gece Kona, Knez Mihajlova 1., Štamparija Savića i kom., din. 15·—; — Izdanja knjižare S. B. Cvijanovića, Beograd 1920.: Dr M. Đ. Popović, Umno radništvo i njegov položaj u današnjoj državi i društvu (Poziv, načela i privremena pravila Saveza umnih radnika), Štamparija Narod, Beograd, din 1·50.; — Henri Bergson, O duši i telu. prev. i predgovor napisao dr. Nikola M. Popović, Štamp. Tipografija, Beograd, din. 3·—; — Petar Petrović Njegoš, Gorski vijenac, sedmo izdanje s komentarom, Štamp. M. Karića, din. 10·—; — Gustav Le Bon, Mišljenja i verovanja (Iracionalno poreklo verovanja. Elementi ličnosti. Nesvesna volja. Sukobi afektivne, mističke, kolektivne i racionalne logike. Balansiranje volje. Zašto se mišljenja razlikuju među sobom.) Prev. s franc. Blagoje D. Marković, Zagreb 1920., izd. knjižare Čelap i Popovac, štampa Nadbiskupske Tiskare, K 50·—; — O. Luis Coloma, Dječja knjiga, prev. Karlo Bać, Zabavna knjižnica „Narodne Prosvjete“ S. Z. S. O. J. u Zagrebu. sv. 1.—2., knj. I. Tiskara „Merkur“, Zagreb 1920.

Knjižara Srp. kr. Akademije Nauka S. B. Cvijanovića u Beogradu oglašuje izdanje albuma „Jugoslavenske narodne pjesme“, 43 pjesme iz skoro svih jugoslavenskih zemalja sa srpsko-hrvatskim, engleskim i francuskim tekstom za pjevanje i glasovir, u muzičkoj reviziji i redakciji Koste P. Manojlovića, crtež za korice od I. Meštrovića, cijena 10 šilinga 6 pensa netto. Broj je primjeraka ograničen.

„VJERNI DRUG“, zabavni i poučni list za trgovačku, obrtničku i opetovničku omladinu. Tečaj 23., uredio Stjepan Širola. S više slika. Zagreb 1919./20, Tiskara C. Albrechta, cij. K 10·—.

Od uredništva.

Poradi nerazmjernog porasta štamparskih troškova opseg je ovoga broja stegnut na minimum. Početkom prosinca izići će br. 11.—12. kao božićni i posljednji broj ove godine. Poradi teških financijalnih prilika mole se gg. pretplatnici, da što prije podmire pretplatu, te da nađu po kojega novog pretplatnika. Svi se brojevi ovoga godišta još mogu dobiti. Osim toga će božićni broj izići u jačoj nakladi, te će se zasebice prodavati kao almanak „Hrvatske Prosvjete“, pa se mole gg. pretplatnici, da se zauzmu za zasebno raspačavanje toga broja, koji će biti naročito uređen sa biranim gradivom. Gg. saradnike molimo, da što prije pošalju svoje odabrane priloge za božićni broj.

BRANKO STOROV:

MAHNIĆU.

Danas naše oko gleda jedno delo
što, u duhu velikoga Danas, ne bi smelo
da se danas vidi. Gleda jedno smelo
čudo Velikoga. Jedno Božje vrelo.

Jedno Božje tiho zapenjeno vrelo
na koje se lije mlaz milosti bele
na međama, koje okomito dele
naše cvetno polje i raslinstvo svelo. —

On je stao pred nas jednog zimskog jutra
i s plugom u ruci i sa lučem nade.
I, s visova uma, zaneo nas mlade
za plamenom dugom iznad našeg sutra.

On je stao pred nas. I odonda stiže
izdaleka glas nam kao pozdravljenje
u večeri lepe. Naše udivljenje
molitva je što se iznad njiva diže. —

Danas oče Tvojih sedamdeset leta
nad glavom Ti sjaju poput tihih zvezda.
Poput sedamdeset nepomičnih gnezda
ljubavi i snage mističnoga leta.

Danas naše oko gleda Tebe oče
što visoko dignu Mojsijeve ploče
i blagoslovi tek Vardara i Soče.
Danas naše duše uza Tvoju kroče.

I. POLJAK:

VJERUJEM.

Ko ledene kapi
Jesenske kiše
Limenim krovom —
Po meni pada
I po mojoj
Odeždi crnoj
Posm'jeh i prezir:
Pop, pop, pop — — —

S trgova bučnih
U dom svoj bježim.
A tamo me čeka
Ćelija prazna
S tananom pređom
Pauka sitnih.
Tamo me čeka
Staro raspelo
I bolovi moji,
Da nasrnu na me
ko hrtovi gladni.

Čekaju na me
Pustoš života
I dosada jadna
I prokleta sumnja.

Pa prstima suhim
Kazuju meni
Raspetog Hrista,
Što visi na križu
Žut i satrven
I s krvavom kapljom
Na trepavki dugoj.

Pa bolovi moji
I pustoš života
I prokleta sumnja
Laju spram zida:
On je, što tvoju
Ubija dušu,
On je, što život
Puni gorčinom,
Ostavi Njega,
Ostavi njega!

Ko ranjena ptica
Duša se trza
I zuri na žuto
Staro raspelo
Pomoći ištuć.

A Hristos bl'jedih
Ne otvara usta,
On šuti i šuti,
Dok duša pjeva
u polusv'jesti:
Vjerujem,
Vjerujem,
Vjerujem.

LOVRE KATIĆ:

SUNČEVE LJUBAVI.

I. SLOMLJENA JÈLA.

SUNCE probija kroz jelove grane i miluje nas. Blago proljetno sunce. Na mahovini između šumskog cvijeća zapjevali smo pjesmu čežnje i ljubavi. Jele su raširile granje kao da bi rado zagrliti sunce, uzdigle su vrhove naviše, kao da bi ga poljubile.

Kroz šumu je prošla pjesma: Tamo je selo moje, tamo je ljubav moja — — — — —

Došao je jutreniji vjetar tamo iza gora i jele su zadrhtale.

Jedna osobito. Kad joj je oluja slomila vršak? Ona je spustila grane kao vrba, al srce je u nje kao i u drugih jela i ona bi k suncu . . .

Kao da je Slavonac osjetio moju bol s one slomljene jele i zapjevao je novu pjesmu.

„Da znaješ, more momi, da znaješ,
Kakva je žalba za mladost!"

Pjesmu s Ohridskog jezera u štajerskim šumama. Od nje je divokoza u vis sunula i bojažljivo se ogledala s visoke hridi u Savu, kud su kroz maglu puzale lađe, a kos je kriknuo i sakrio se.

U mojoj duši osjetio sam prikor: „Zaboravi onu jelu slomljenu".

Odakle taj glas?

Nedaleko sam opazio raspelo sakrito u bršljanov list. Ova je šuma carstvo Kristovo i mi smo je povrijedili našom pjesmom.

Izlazili smo iz nje al smo pjevali macedonsku pjesmu.

U duši i opet glas: Zaboravi jelu slomljenu!

Iz duše pjesma:

Da znaješ more momi, da znaješ!

Obazreo sam se s kraja šume na jelu.

— Zaboravi, zaboravi onu jelu slomljenu!

A ona vapi sunca i proljeća!

— Zaboravi —

Da znaješ, more momi!

II. PLANINSKA KAPLJA.

ZA zimskog jutra našao sam je na drhtavu glogovu trnu. — Oj bijedno čedo gorskog vrela, koja ti je želja na kristalnom srcu? — Moje je srce otvoreno i čisto, pogledaj! — Ti bi k suncu! Tako sićušna k velikom suncu! —

— Ja sam malena, al moja je ljubav velika. —

— Sunce će te popiti. —

— Bit ću pramen magle i obići ću bregove i šume, a svogdje će me sunce grijati. Uhvatit ću se latice cvjetove i igle borove, da sinem u svojoj ljepoti dragome svome. —

— Tvoj dragi je u kolu zvijezda. —

— A na mene gleda. —

— On grije nebesa. —

— A ja dršćem na vjetru.

— Pa te nije ogrijao. —

— On ljubi uboštvo moje i kad me poljupcima ogrije, onda ću se rasplinuti. —

— Hoćeš li k njemu poletjeti? —

— Nigda se mi ne ćemo sastati. Usud nas je na vijeke rastavio. Kad me zemlja popije, sunce će cjelivati moj grob, dok se ja i opet na život ne probudim. Moje vjerno sunce. —

— Da je Bog hotio, da se ljubite, bio bi stvorio sunce gorskim listom ili tebe nebeskom zvijezdom. —

— A da nije hotio, ne bi pustio, da se u meni zrcali sva ljepota sunčana. —

— Ne razumijem. —

— Nigda ne ćeš razumjeti, a drhtat ćeš vijekom kao i ja. —

III. MORE.

MORE nije dalo u se gledati, kako ga je sunce obasjalo. Od milinja su ga srsi prolazili i ono se je svijetlilo kao namreškana svila. Zaboravilo je bogatstvo svojih dubina: koralje i bisere. Zaboravilo i i ljubilo nevjerno sunce. Bijelih jedara lagodno se je vozila lađa po tom piru Božjemu.

A doći će čas, kad će se sunce sakriti i more će pobjesniti.

Jao onda onoj lađi, što onako blažena plovi kroz veličajni ljubav mora i sunca. Sunce će udariti strijelama, more će biti valovima.

Jao vama onda grebeni pusti, jao vama i vašim stijenama izgriženim od ljubomornih poljubaca mora i sunca — — —

L. PLEPEL:

PRVI RIZ.

KUĆA udovice Kate stoji u vrh sela. Pokojni joj čovjek bio na glasu poštenjak i radiša. Tko ga znade svaki će reći: malo se onakih rađa. Umro je u snazi od prehlade. Udovica osta uz nejačad, bez radne snage.

Težačku kuću ne može zadesiti ljući jad, nego kad ostane bez domaćina ili bez radne ruke. A to je bilo taman tako udovici Kati. Ali udovicu to ne zatre, i ako je gorko oplakivala smrt ljubljenoga muža, već na muškaračku zasukala rukave pa da se radi, i sina svoga prigne i nauči radu.

Ona je kao vrijedna i dobra majka htjela da sačuva svome sinu baštinu očevu: ali je htjela da joj sin bude i valjan težak i dobar kršćanin, kao što mu bijaše i pokojni otac.

Udovica je imala i svoje rodbine, ali se ona uzdala u se i u svoje kljuse. Radila je kanda nikog od roda nema. Svijet joj se divio i govorio: ne može s njom ni muška glava.

A tako je i bilo. Djetetu je dala škole, a potom motiku i kosir u ruke, nek radi.

Kad bi joj ljudi prigovarali, što kini onako dijete, odgovarala bi: Ne kinim ga ja, ali hoću nek se uči raditi. Ne ću da me dijete proklinje kad odraste, da ga nijesam gojila i učila. Nek radi i Bogu se moli. Otac mu je u krvavom znoju jeo hljeb; krvavo mu stekao baštinu, a on zar, da je razbaštini ljenčareć!

A jà! Ne ću da me proklinju žulji mog čovjeka, na kojima se s djecom uzdržavam.

S dan na dan, udovici su već poskočila djeca. Ona ih čisto odijeva, i do crkve nedjeljom prati. Ne će ona da joj se djeca svakim druže, nit u koga zadirkivaju.

Ljudi su hvalili na sva usta pametnu majku, i iznosili je za izgled svojim ženama i domaćicama. Govorili bi: ugledajte se u udovicu i njezinu čistoću, red i nauk kojega daje djeci. Gledajte, kako je u nje sve na mjestu, i svaka u pravom redu. I djeca pokorna, i polja obrađena, i prizide podignute, i laze zagrađene, i svaka joj okriće naoposum, i čega se dirne sve za njezinom rukom gori i pjeva.

* * *

Zima je već jenjavala, i nije bilo već onih ledova. I mosurci se otopili, i mraz se okrabio, tek se još gdjegdje oko krajeva na tanko držao. Slana bi izjutra, istina, pokrila zemlju, ali čim bi poskočilo sunce, već je i nje ne-

stajalo. Težaci su već obrađivali polja, kopali u ravan, utapali i rezali lozu, zadjenuvši kosir iza pasa za leđa, zapevši ga lozovinom da se ne bi o njoj ogrdili, kako im je oštar.

Kata je iskala po selu valjana rizača, ali ga nije mogla naći. Svak je sebi preči, pa se svak izgovarao poslom i nemogućnošću. A svak i nije za rizanje; treba biti vještak u rizu, jer ako se loza ne obriže u redu, propada.

Stanko, koji je bio već navršio šesnajstu, razumio majčinu brigu, pa joj ništa ne govoreć, kô i ostali težaci zadio očev kosir za pâs, i pošao u vinograd.

Pred podne eto i majke, da mu nosi ručak. A kako se obezumila kad vidjela, da joj Stanko goni već i četvrti red kosirom u ruci. Navrle joj suze na oči. Ne vjeruje sebi, hoće da bolje vidi. Zovne komšiju da prigleda, goni li riz u redu.

A kad se osvjedočila, zagrli svoga radenika. On se malo i smeo, bojao se: karat će ga majka.

Pa, Bog mi te pokrijepio sinko moj, reče majka. Ma kako si ti to brzo naučio! I gledaj, pravo u redu. Ovdje brk, ondje maca, ovdje očišćen trs, a tamo osječen patrlj. O, baš u redu, mili moj! I okrenu se i opet po onom rizu, kanda ni sebi ne vjeruje, i iz mila obori suzama.

Što maja plačeš, reći će Stanko.

Ništa sinko, ništa. Hvala Bogu kad sam eto dočekala!

Ama, što sam se smela? Evo ti ručka. Ná, malo ribe, kruha i u bremi pića. I odvede ga pod maslinu, baci preko njega kapoč i reče mu: jidi sinko, jidi, ti si se umorio.

Pa i nisam vele, maja.

Sjedi i ti pa jidi samnom.

Ne mogu, ručala sam ja, otimala se ona Jidi ti mirno, ne pazi ti na mater, mogu ja biti i bez ručka.

Stanko je poručao, a potom se digao na noge i oštreć kosir pošao da goni i šesti red. Vitla kosirom; riže baš kô starac.

Majka je htjela da priđe k njemu, ali je nešto suzdržalo; nije znala ni sama što.

Vrati se pod maslinu, brižno pokupi mrve od kruha, povrati u torbu i objesi o granu.

Neka čudna milina obuzela joj dušu, i gledala je i plakala... Napokon reče sama sebi. Već je vrijeme, da i mene sunce ogrije. Imam sada Bogu hvala težaka, da mu ne će biti ravna u sedam sela. Još domalo, pak će se pod njegovom snagom i zemlja tresti. Težak je to!

Do koju godinu pak ću ga... — ovdje se smete, al u misli nadoda: — i oženiti.

Kata iza smrti svoga muža nije bila veselija do tog dana. Kad se kući vraćala, mislila je da joj se sve raduje, da joj sve pjeva, i gleda je drukčije nego što je čas prije bilo.

— — — — — — — — — — — — —

Tek jedno nije dočekala, a to — sinovljega veselja. Stanko je, od svakoga žaljen, u zôru mladosti poginuo na granici hrvatskoga kraljevstva.....

M. SABIĆ:

NETKO JE STAZOM PROŠAO...

I.

Netko je stazom prošao,
kad plakao sam s boli
i s bolne duše vapio
ko prosjak, koji moli.

Netko je stazom prošao
i pogledao na me —
ko zvijezda da mi sinula
iz guste noćne tame...

II.

Jesi li Ti, o Isuse,
prošao nogom lakom —
Ti, što sve znadeš putove
i stazom ideš svakom?

I stazom svakom prolaziš,
gdje koja suza teče,
gdje koji veje uzdisaj,
gdje koja rana peče?

III.

Ispružio sam drhtave
za Tobom ruke svoje –
a nisam, nisam dirnuo
ni svete halje Tvoje.

Ti prošao si, prošao
i ja sam – samac stao,
al pogled onaj plameni
u duši još mi sjao . . .

IV.

I ustao sam, ustao
i gledao preda se,
ko sa daleke Golgote
da bolne čujem glase.

I hodio sam, hodio
polako stazom svojom –
za Tobom ko da pristajem
a svetom stazom Tvojom.

V.

I hodio sam, hodio
ko nekud da se penjem –
a teškog ispod bremena
ne padam i ne stenjem.

Ko meni ruka nevidna
da lomne ravni pute –
a ja ko cvijeće mekano
ja gazim drače ljute.

VI.

O Hriste, Božji Jaganjče,
Ti ispred mene stupaš,
ko lomnom stazom golgotskom
da oštro trnje čupaš.

I svaku krvlju otkupnom
i svaku stopu rosiš –
Svoj noseć krst na ramenu,
ko i moj krst da nosiš . . .

BRANKO STOROV:

KRALJICA.

Ja stojim na šumskome raskršću
i čekam Tebe devojko.
Prem ne znam Ti drhtavog imena.
Prem ne znam Ti očinje boje.
Ja stojim na šumskome raskršću
i znam po nekoj slatkoći
u tajnim mestima duše
da ćeš tuda proći.

Ti nosiš u prstenu
ključ šumskoga mira
i zelenih mirisa
u oku deličak jezera
u kosama pokoji cvetak.
Ti ideš tiha zamišljena lepa
bez kavalira – –

znam, izvan šume, negde presto kraljevski
polako trune
i u duboke šuplje crve poniru
zubovi krune,

Neka!
Kraljevski presto takav udes čeka.
Ali Tebe ide kruna kraljevska
u svako doba
jer nosiš prevrat velikoga mira
i tražiš velik i topao svet
bez kavalira.

Ja stojim na šumskome raskršću
i čekam dugo Tebe.
Imena Ti ne znam ni očinje boje.
Ali znam da moraš doći i ja stojim

i čekam korake Tvoje.

GRAD.

Pred zidovljem grada
stenju crni satrveni ponori.
Bedemi strše ko bele miške
giganta.
Na njih sedaju bele Božije tice
i pred njima noćne
naoružane sene
padaju nice.
Palača podneva
diže se kao mramorno kube
ko pozlaćena patena
i na njoj četiri svetla mramorna crnca
pod podnevnim zenitom
dižu zlatne kupe
kada se preleva
puna sunčana elipsa —
i malen kukac na zlatnome listu lipsa —
i sunčeve odlive kupe.
Podrumi šute ko grobovi.
Na vratima im gnjiju
crveni pečati.
Za gozbama gosti
tenori baritoni plećati
pevaju napeve sunca
i bele radosti piju.
Po danu je igranka smeha
sunca i mramornih stupova
i tica beloga leta.

A podveče strše
na četiri strane sveta
četiri visoke kule —
četiri Golgote.

OHOLI DAN.

Dan je danas ohol kao književnik.
I čudan ko njegovi nazori.
I čudni su njegovi ljudi kola i poze.
I ljudi.
I ja.
Svi su prolaznici danas različite nacije
drukčije idu i hoće
i gledaju dekoracije
današnjega dana.

Neke duge teške škare
prerezaše bele niti među njima.
A umor vlada svima.

Sve je danas čudno.
Ljudi.
Ja.

Nad gradom tiho vezu oblake
vodene pare.

DR STANKO PETROV FRANJEVAC:

DVIJE APOLOGIJE.

SVRŠETAK.

3. Filozofiranje.

U drugome dijelu[1] don Silve umuje „filozofira". Fra Antina se smrt duboko zasjekla u njegovu pamet, i on misli o njemu, a ta misao vodi ga sve dublje i dublje. On zaboravlja malo pomalo na fra Antu, kakav je on bio za života, zaboravlja da je bio „lukav", da je „neiskren", da je „znao te fino ošinuti sve milujuć te, kad si ga očepio. Stoga nije ga podnosio don Silve" . . . „Sve je on to zaboravio, pa je sažaljevao pokojnika". A zašto ga je sažaljevao? Jer je fra Ante bio žrtva svoga staleža, ne zvanja, nego staleža! Bio je „nesretan kao i svi". Eto biti svećeničke službe u dalmatinskom „kamenju"!

Don Silvije znade, da bi sve moglo biti drukčije, „kad bi se našlo misnika, koji bi pregnuo svom dušom. Ostalo bi mnogo, mnogo (dobra iza njih), al gdje su ti apoštoli?" Don Silvije ih nigdje ne vidi, njegovi misnici nemaju za to „snage" ni „znanja". „I tako živemo, kako su i stari živjeli. Čamimo. Nigdje života . . . Čami, čami cio život i umreš, a da svijet nijesi ni vidio. U ovome kamenju. Bez žarke jedne zrake u duši, bez zamaha snage . . . Jedina ti izmjena i zabava seoski derneci i i čija smrt kao recimo fra Antina". Današ daju mladima „nauk, da mudrujemo i mislimo, a ostavili nam način života kao i starom don Pili, koji preko misala ne zna ni slova". Pa je li čudo, da mlad čovjek već u „trideset trećoj" godini izgubi ideale u takovim prilikama? Onda stade stjecati novaca, ali svejedno mu je: ni onaj koji stječe ni onaj koji rastječe nijesu sretni. „Ako ikoga treba požaliti, to treba" njih. Sve treba požaliti, svi su nesretni . . .

U našoj literaturi je ne znam čovjeka, koji je nižim i crnjim bojama opisao svoj stalež, kao ovdje don Silvije svoj, i to stalež, koji je tako uzvišen, tako velik! A što najviše boli, kad čitaš ove kao smrt ledene retke, što ti kroz dušu prolazi kao hladan mač, jest pusti očaj, koji ledeni u Don Silviju svaki polet, ubija u njemu „žarku jednu zraku", ubija mu „zamah snage". Don Silve ne vidi nikakova izlaza iz toga očajnog stanja, on vidi samo na koncu svoga pustog života — smrt. „I nije mu teško. Neka je, naći će me, ne bojim se — — —" Jest, smrt je izlaz iz svake zemaljske nevolje, ali poslije onako prazna života ne bojati se smrti — to je grozno! U don Silvijevoj je duši pustoš; on ne vjeruje, da bi u onom kamenju mogao živjeti apoštol, a samo apoštolov život ne bi bio prazan, samo on ne bi „umro brigom u duši i nepouzdano gledajuć oko sebe". Istina je živa, da danas — kao i uvijek — samo svećenik-apoštol nosi s potpunim pravom ime svećenika, i da je uza sve žrtve i trud i muku njegov život lijep i smrt još „ljepša". To don Silvije dobro pogađa, ali on ne vjeruje, da danas ima takovih — i eto njegove nesreće. A zašto on to ne vjeruje? Jer je izgubio dar sv. vjere, „on u sve sumnja, a veli, da se u sve može vjerovati". On ne zna za molitvu don Pilinu, „molitvu njegovu priprostu, ali Bogu ugodnu, punu vjere". Eto riješenja. Don Silvije je dijete današnjega vremena, on je pustio, da u njegovu svećeničku dušu prodre ledeni zadah bezvjerja, on ne će da zna za vrhunaravni red, za pomoć odozgor, za milost Božju i za usrdnu, djetinju molitvu, ne će da znade za križ Isusov i za vrelo Njegove ljubavi i Njegove milosti, za presvetu Euharistiju. On veli, da se u sve može vjerovati, dakle — ni u što! Eto nesreće „modernog" svećenika, eto najboljeg tumača svemu nezadovoljstvu u reformaškom taboru: duša svećenikova kad izgubi vjeru u milost Božju, kad ne umije više moliti — tad je za nju sve svršeno, njezin je

[1] U ovom odlomku citiram prije svega drugi dio crtice „Na krilu smrti" (n. mj. str. 100—101.)

život „pustoš i pustinja". Vjera! eto one „žarke zrake u duši", eto „zamaha snage", koja i usred kamenje stvara — raj! Živa vjera i pouzdana molitva — eto svećeniku glavnog oružja, eto biti njegova zvanja i staleža; dignite mu to —. i vi ste ga učinili zaista najnesretnijim stvorom na svijetu, kojemu ne smiješ „zaviđati", nego „ako ikoga treba požaliti, to treba" njega. Jest, treba ih požaliti, treba žaliti onaj lijepi dar Gospodnji, koji je njima najveći teret — dar svećeništva.

Ali ne samo požaliti ih, nego i pokoriti ih reba, te „moderne" svećenike Don Silvijeve škole. Vjera jest dar Božji, ali kad nam ga je Bog dao, naša je krivnja, ako ga izgubimo. To bi morao znati don Silvije, a onome, koji to zna, slaba je utjeha čekati — smrt. Gospodin će nas pitati za razlog, zašto pustismo, da u nama umre sv. vjera, taj najveći Božji dar. Mogli smo ga sačuvati, da smo upotrebili ona sredstva, koja nam je Bog pružio u obilnoj mjeri sredstva ne svjetovna, nego sredstva milosti, i da smo molili, bez prestanka i živo i vruće molili. Nijesmo ih upotrebljavali — pa zato i postadosmo nezadovoljni sa svojim stanjem, zato i jesmo nesretni, ali nije krivnja u prilikama, u kojima živimo, nego je glavna krivnja u nama. Krivci smo, a ne nesretnici!

4. Vječno milosrđe i ljubav.

Drugi dio crtice „Na krilu smrti" najkraći je, dok je prvi otprilike dug koliko drugi i treći dio zajedno. Razmjerno bi dakle crtica morala imati samo dva dijela: prvi bi u glavnom govorio o fra Antinoj smrti, kao što zaista i govori, a drugi o refleksu, kojim se je ta smrt odrazila u don Silvijevoj duši. Međutim don Silvije je od svog drugog dijela učinio dva, i dobro je učinio. Fini estetički osjećaj šaptao je don Silviju, da je drugi dio njegova sastavka (ja ga označih riječju „filozofiranje") zapravo jezgra svega, i stavio ga je u sredinu, ali ta je jezgra tako očajno hladna i užasna, da je morala biti što kraća. Zato i jest ona onako nerazmjerno kratka prema prvome dijelu, a za jednu trećinu kraća i od trećega. Na mjestu, gdje je, ona se čitaoca, kad pročita cijelu crticu, od duška (a tako je i treba čitati!), doimlje manje bolno, njezin je pesimistični dojam ublažen „šalama" i „ludorijama" fra Stipanovim iz prvoga dijela i heroičkom smrću don Silvijevom u trećemu. Mi ostavljamo crticu s dubokim čuvstvom straha pred onom „pustoši i pustinjom" u don Silvijevoj duši, ali i s bojažljivom nadom, da je Bog ipak bio milostiv duši, koja je za spas sebi povjerenih duša pregorjela zemaljski život svoj — i nekako je naša strava ublažena i prilično umirena...

Don Silvije je naprotiv onoga „filozofiranja" bivao sve nezadovoljniji i sam sobom i svijetom.[1] Mane fra Antine čine mu se sada sitnicama, on ga u svemu znade opravdati, „on plovi strujom vječnosti, pa mu je sve to ništavo". Najdraže mu „misliti na mrtvog fra Antu i na svijeće oko njega. Uživao je u toj misli. Onda bi zaklopio oči i snatrio, kako on leži onako između voštanica... I dizao se pomalo u oblake k nebu. Nije ga strah suda Gospodnjega. Reći će Gospodinu:

— Evo, Gospodine, tvog jadnog stvora. Dole na zemlji nije nikakva dobra okusio, ni mlijeka majčina. U bijedi, u siromaštvu, u pustinji, ako je što prestupio, manje je kriv nego oni, što od obijesti podivljaše. Na zemlji nije veće želje imao do ove, da dođe pred tvoj sud i da se izjada. — Gospodin će onda razliti sve blago svog milosrđa i don Silve će u duši svojoj osjetit, što nigda nije na zemlji — ljubav. I onda će započeti raj.

Tako je sve više i više, po cijele satove snatrio...

A želja je za smrću rasla". On je čekao svoj čas i dočekao ga je. A kakav je bio taj čas? Na sreću dosta lijep po don Silvu, a da je imao više vjere, puno vjere, bio bi „izvanredno" lijep... Za vrijeme strašne španjolske bolesti, koja je harala u njegovoj župi, zovnu ga za ljuta zimskog nevremena k bolesniku. On se nimalo ne boji poći odmah, premda ga svjetuju, da počeka do sutra.

„Zašto sam misnik, veli on, nego da život svoj dadem za ovce". I on polazi, ali ne može

[1] Ovdje su citati poglavito iz trećega dijela (n. mj. str. 101—103).

da dođe kraju. Smrzne se na snijegu, u vučljivoj planini. Umr'o je smrću, koja je bila „lijepa bijela, mirna, a ne kao fra Antina. Nikoga nema da mu smeta". Težaci ga nađu i ponesu do prvih kuća, prislone ga k vatri, ali on se više ne zagrija. Sutradan ga „četvorica ponesu na groblje i zakopaju ga bez sprovoda". „Od zla vremena nije nitko mogao doći na sprovod".

Eto tako umire don Silve „neljubljen" za života, „neoplakan na smrti ..." A što je bilo onda? Je li zaista Gospodin sve oprostio ovome „jadnom stvoru" svome? Neizmjerno je milosrđe Božje, i don Silve je ipak žrtvovao život za svoju ovcu; ali don Silvije je zaboravljao, da je Bog i — pravedan! On će pitati za račun od svih svojih darova, a don Silve ih je primio mnogo: on je prošao duge nauke, imao je oštro, iako pesimistično oko i viđao je zle prilike, u kojima je živio, a znao je i za sredstva, da im doskoči, „ćutio je slast, koju je mogao imati u tome radu"; primio je poziv u svećenički stalež, čuo je na sv. ređenju glas s neba: Ja ću biti nagrada tvoja, i u zanosu svoje mlade duše odgovorio je: Dio je moj Gospod, uvijeke; srce mu je čezmulo za ljubavlju, a Propeti je širio svoje grudi, da ga u nje primi i da ga svega obujmi plamenom svoje ljubavi, koja nadmašuje svako poimanje ... I on je sve to pustio da propadne, on je od svojih mladih trideset i tri godine sačuvao u duši samo nijemi očaj nad svime, što je na zemlji; skrštenih ruku čekao je posljednji čas, a mogao je raditi i trgovati s talentima, što mu ih dade na čuvanje i umnažanje Gospodar njegov ... I sad je došla smrt, hladna i mrzla, u vučljivoj planini, u snijegu — — —

A što je bilo onda? Gospode, veliko je milosrđe Tvoje, oprosti! ...

„GLAS".

1. Pavelićeva poezija.

Bilo je god. 1913., u mjesecu rujnu. Putujući za tuđinu svratih se na Rijeku a na Rijeci u kapucinski samostan, onda (nažalost ne danas!) glavnu točku, koja je na Rijeci privlačila svako hrvatsko i katoličko srce ... Vidio sam ih sretnim slučajem svu trojicu. Njega, visoka, mršava, pokojnoga našega Dragana (fra Augustina Dujmušića), rumena, zdrava i jedra Izu Poljaka i Milana Pavelića. Upamtio sam ih dobro svu trojicu. Ali nijedan mi se od njih nije tako svidio kao naš — Milan. Tiho, skromno lice, umiljat glas, bezazlene i dobre oči — sve mi je to svjedočilo, da pod tom nenametljivom vanjštinom mora disati vrlo dobra i duboka duša. Čitali ste na pr. onaj Milanov sastavak u spomen pok. Rogulje? Zar iz svake crte ne izbija dobra, dobra duša? O Rogulji nije mogao onako pisati nego samo onaj, koji i sam nosi „veliku Ranu u srcu", kao što ju je nosio on, naš Pero ...

Jest, i Milan Pavelić ranjenik je Previsokoga. Odabranu njegovu dušu Gospod je sebi izabrao, privezao ju je mističnim okovima svoje ljubavi uza se, uresio je pečatom svećeništva i pozvao, da Mu služi, da izgara na Njegovu slavu. I ta duša gori i plamti i vri. Dosta vam je čitati Milanove pjesme, da se o tome uvjerite. Pavelić je pjesnik. Velik pjesnik. A što još veću vrijednost daje njegovoj poeziji jest to, što je on prije svega religiozni pjesnik. Mi imamo nekoliko vrlo dobrih religijoznih pjesnika, biskupa Šarića, Poljaka, Pavelića ... Svaki od njih ima nešto svoje, nešto lijepo i veliko, ali meni se nijedan od njih ne sviđa tako kao Pavelić. Čitajte samo njegove pjesme i vidjet ćete, kako vas on neodoljivom snagom svoga ko iz mramora isklesanog, pravilnog, a ipak tako živa i vatrena stiha vuče na visine mistične gore, kojom se njegova duša šeta. Ta svećenička duša živi samo u visinama, u visinama poezije i mistike, uprav zato, velike poezije, jer i prave mistike. Njoj je rekao glas s neba:

Uzleti ti
I meni poj,
O mili sinko moj!
(Hrv. Prosvj., nav. mj., str. 96.)

Ona je uzletjela i pjeva Bogu i o Bogu, kako do nje još nitko nije u nas pjevao. Ova je poezija najljepši dokaz, kakovih pjesničkih

ljepota ima i dandanas ona Vjera, koja je nadahnula u Srednjem Vijeku jednoga Danta, a kasnije Calderona i druge; ona je ujedno i utješan svjedok, kako i dandanas ima divnih svećeničkih duša, koje su pogodile pravi put, koje su se pustile, da ih Gospod vodi u nedogledne visine svoje ljubavi, i svoje milosti. To je Milanova poezija.[1]

Pavelić je dakle u svojoj pjesmi prije svega svećenik i mistik, i to dubok mistik i pravi svećenik. Prirodno je onda, da je u njegovoj duši morao odjeknuti današnji svećenički pokret kod nas, pa da je i on zauzeo svoje stanovište prema njemu. I zaista ga je zauzeo.

2. Pavelić prema svećeničkom pokretu.

Već god. 1917., u doba, kad je bjesnio Evropom rat, a našom domovinom lelek, nevolja, glad, već te strašne godine opažalo se je među našim svećenstvom dosta, dà i preveć crnih pojava, i čovjek je mogao slutiti već tada, što će se jednoga dana iz svega toga izleći. Već onda je Milan Pavelić rekao svoju riječ, dostojnu sebe. Pjesma „U vijavici“ (Hrv. Prosvj., god. VII., br. II.—III., str. 41—42), što ju je on spjevao „senjskim bogoslovcima“ te godine; velika je suza nad „smrtnim ranama naše domovine“, bolan prijekor „sitnom pokoljenju“ i svećeniku, koji je i sam

. . . posto evo plitak,
I on misli najviš na užitak.

Vruć je to krik za novim „Kristoforima, u kojima sveti vulkan gori“ i topla, apoštolska prošnja Isusu:

Iz svog hrama Judaše izjuri,
Izbavi nas polutana šturih;
O pošalji usred naše tmuše
One divne, Boga pune duše,
Nek donesu proljeće i cvijeće,
Neka Tvojom milošću nas liječe.
Pomoć ištu, nesrećni bogalji,
O Isuse, svetaca pošalji!
(nav. mj., str. 42)

Od milosti Božje, od duša Boga punih, od svetaca nada se Pavelić spasu; polutani i Judaši nesreća su naša.

Stanovište je Pavelićevo jasno i odlučno već god. 1917., a kad iza sloma n našim stranama buknu svećenički pokret i razvi se u ovo dvadesetak mjeseci do stepena, na kojemu je danas, naš pjesnik trebalo je da opet rekne svoju. I mi čusmo evo nedavno njegov glas u krasnoj mu pjesmi „Glas“ (Hrv. Prosvj. nav. mj.; str. 95—96). To je možda najljepša Milanova pjesma do danas. U njoj se sav on, tih, skroman, a plemenit, velikodušan, vruć, svećenik po Srcu Isusovu, mistik. Mi nemamo nego jednu ovakovu pjesmu — i ona je rekla sve! Glas, koji pjesnika zove još od onih dana, kad je on „rasto na gorama ko malen ròsopâs“, koji mu se javio u mlade dane, koji ga poslije sve češće i jače zove, taj je glas, glas s neba, glas Božje milosti to je onaj glas, koji don Silvije „u pustoši i pustinji duše svoje“ nije htio da čuje: „nigdje jednog jakog glasa: Sursum corda! Excelsior“! (Na krilu smrti, str. 100). Pavelić mu se je odazvao, i u njegovoj duši cvati proljeće, njegov život nije prazan, on ne čezne za ledenom smrću u „kamenju“, nego hoće da odzivljujući se glasu s neba usreći svoju braću, da se za nje „dade sav“, da i sebe i njih digne gore visoko: Excelsior!

Paralela je između „Glasa“ i crtice „Na krilu smrti“ tako jasna i točna, da bi čovjek pomislio, da je jedan pisac imao pred očima drugoga, kad ne bi oba sastavka bila u istom broju „Prosvjete“. Ovako to nije moguće, i samo je sretni slučaj htio, da iziđu oba u isti mah, a naš je Ljuba veoma spretno stavio jedan sastavak uz drugi. U njima je baš lijepo prikazan mentalitet dviju struja među našim svećenstvom: oni su vjerno ogledalo svećenika Isusova. Ako se odazove Božjemu glasu, on je sretan; ogluhne li na taj glas, eto mu u duši pustoši i pustinje, eto ga „nesretna“. Pitanje je svećeničko — riješeno . . .

[1] U posljednje vrijeme Pavelić prevađa na hrv. „Svete himne“ (u „Sv. Ceciliji“; dosad 12 himana.) U svoje vrijeme ja ću se — Bože zdravlja — opširnije baviti oko ovih prijevoda; danas mogu upozoriti svu našu javnost na ovaj biser naše religijozne i prijevodne književnosti.

Poslije ovoga, što rekoh, daljnja je analiza Pavelićeve pjesme posve zališna. Nju treba pročitati, treba je progutati, svu na dušak, i onda ćeš osjetiti, osobito ako si svećenik, svu toplinu, sav zanos, svu uzvišenost i Milanove poezije, i prave svećeničke duše, i nadasve svu snagu i potrebu i slast milosti Božje, one milosti, po kojoj postajemo „lavovi", a bez koje ne možemo — ništa. Sine me nihil potestis facere! Qui potest capere, capiat . . .

*
* *

Čitalac, koji me je pratio u ovome razlaganju, zacijelo se je uvjerio o velikom značenju dvaju sastavaka, o kojima govorimo. Oni imaju više nego dnevnu vrijednost. Nikli su u vrijeme, kad je svećenički „pokret" u nas postao veoma ozbiljnim pojavom, i nose na sebi i biljeg savremenosti i dobar su odraz raznih pitanja, koja i danas kao i jučer zanimaju svećeničku dušu, a koja će je zanimati i sutra; njihova je vrijednost trajna. Zato i nijesmo smjeli dopustiti, da se u moru dnevne literature izgube i prođu neopaženi. Njih treba nešto ozbiljnije čitati i zapamtiti lekciju, što nam je daju.

Osobito će trebati, da ih pomno pročitaju naši mladi svećenici. A čitat će ih onim redom, kojim ih je poređao Ljuba: najprije Pavelićev „Glas", a onda „Na krilu smrti". I kad ih je tragedija don Silvijeva života ledenim svojim dahom ujela za srce, onda opet da čitaju „Glas"! On mora biti prvi, on posljednji „glas" u njihovoj svećeničkoj duši: Sursum corda! Excelsior!

K. MESARIĆ:

DETINJSTVO.

I.

Stara podrta cirkva
a vu njoj mir
skloplene roke
pokoja zvir
Majke Božje črn oltar
malog detešca
cvetje na dar
Mir, pokojen sivi mir

Svečice i zvončeki
prodečtvo – strah
orgulje i popevka
po klopi prah –
debeli prah
I mrtev mir
pokoja zvir.

Benedictus Dominus
a ljudém mir
i kiklica črlena
pokoja zvir
Temjana dim – svet – svet – svet
človek mora biti svet

Dobre volje
nazaj mir
pokoja zvir.

II.

Šeka lisa
hok čali –
dober bodi
Matek mali,
zutra bomo
žugu klali.

Kravice idu
zibleju kola,
japa i Matek
šteli bi vola

Kravice male
koruza zrela
zelena kola
prošnjača bela.

Zvir = izvor.

Streblene koruze
frčeju lati,
sosede je treba
k južini zvati —
Šeka lisa
hok čali
treba lati
Matek mali,
zutra bomo
žugu klali.

III.

Protuletje nam dohaja
ves svet mu se veseli,
kad spod grma fijolica
svu glavicu vun drži.

Narodna.

Pod vrti sem skakal,
fijolice bral —
po travi se kotal
Bogu dneve kral.
I veselo bilo je se,
kak da je celi
lepi svet beli
opstojal samo za me . . .

Šerege sem dece
za sobom vodil,
nihalke nam delal
navek bos hodil —
Kriča ne nigdar nestálo
kak da su cveli
podleski beli
samo za deco malo

Veter je z visóki
nerodi nihal
i pesmico tiho
šeptal i dihal,
Zlatnimi niti plel se zrak
kak da je denek
za navek senek
i nigdar ne bode mrak.

* * *

Ftičeki mili
popevajte i vezda
tiho — kak negda
vas nesmo se vžili.
Nazaj ne zvezda
svetli se i smeje
fijolicam, nerodu i meni
i nej nas greje, greje — — —

Šeka, lisa = imena krava, hok, čali = nazivi za teranje krava žuga = guska.

Kotati se = valjati se, šereg = jato, podlesek = visibaba, nerod = jablan.

STANKO TOMAŠIC:

IZ KNJIGE: „ZAPISCI".

(KNJIGA DRUGA.)

XVI.

NEKOLIKO zadnjih dana naš se je sudbeni senat neobično pomladio, istražni suci oživeše, i aktovi kao da se počeli sami rešavati. Cela je paragrafska mašinerija počela roptati ubrzanim tempom kao da je okasnila ili propustila učiniti nešto neobično važno. Ne prođe dan a da ne bude bar po jedna glavna rasprava, preslušanje, suočenje ili potvrda izrečene kazne. U uzi nema čoveka, koji ovih nekoliko dana nije bar jedamput bio pozvan u sud. Setiše se i nas starosedilaca, zovu i nas. Znamo: nema ništa važno da nas pitaju ili da nam kažu. Zovu nas prosto s tog razloga, što je čitava makina ubrzala rad, pa se s razmernom brzinom okreću i oni sporedni kotačići, koji nemaju nikakvu važnu ulogu i koji inače, kad makina delomično radi, dremaju i hvataju rđu.

Za to se nitko nije ni začudio što danas prozvaše i moje ime, što nakon dugog vremena i ja stavljam masnu soldačku kapu na glavu i

polazim sudu u pratnji dugačke bajunete i nabijene puške.

Ja sam bio već i poželio da me nakon pola godine i opet jedamput poteraju sudu da vidim ulicu i ljude. Upao sam u nju kao što upada u brzu reku komad drveta, koji je dugo nepomično ležao na jednom mestu. Zavrtila ga struja i on putuje ne poimajući vremena ni prostora.

Ulica je šumila i žuborila. Kovitlac nepojmljive poslene i životne žurbe. Hteo sam da razmotrim po nekog prolaznika, da mu sagledam lice i pročitam raspoloženje. Da vidim dušu koja živi na suncu a ne oseća ga. Ali tek što ja svrnem oči a lice samo blesne predamnom i već ga je nestalo. Gledam neobičnu kinematografsku sliku i spoznajem samo jedno: aparat za projiciranje je pobesnio, a njegov mehaničar pobudalio. Električna kola lomaču, zveckaju, stružu, cvile i nestaju a meni ostaje samo trenutačna slika neke zamazano žute drhtave pačetvorine sa belim mrljama. Sve samo jedno maglovito šarenilo, sve jedna mahnita trka u kojoj nitko pod pretnjom smrti ne sme doći zadnji do nepoznatog cilja. Učinilo mi se da gledam u veliki tvornički kotač, i ne vidim od njega ništa osim veliki bleštavi i drhtavi krug.

Ispremlaćen tom jurnjavom (kao da sam prošao kroz šibe) uđem u sudbenu zgradu, popnem se u prvi kat i pokucam na vratima broj 22.

Moj sudac istražitelj potouuo je u gomili aktova. Iz njih mu je provirivala samo glava. Ta je glava vapila osloboditelja. I kad sam ja ušao ona se je podigla i odahnula jer je konačno ipak dočekala nekoga, koji će je izbaviti, ako ničim drugim, a ono barem otvaranjem vratiju, kucanjem peta i poklonom.

— A, ti si to —

— Jesam, gospodine satniče.

— Sedni.

— Hvala.

On protegne kosti, diskretno zevne i nastavi.

— Znaš moramo čekati još jedno četvrt sata dok — — a pušiš li?

— Inače pušim.

Pružio mi je otvorenu kutiju cigareta.

Sve je to bilo neobično. I suviše prijazno. Jesam li smeo pomisliti da sam pošao u susret radosnom danu? Ili je to možda nova stupica? Ova zadnja misao sredila me je potpuno. Sigurnom gestom postavim se u stav salonskog mačevaoca.

On pošuti jedan čas, a onda reče vrlo prijazno:

— Kolikogod mi zadaješ nepotrebnog posla ja Te ipak simpatišem.

— ? ?

On se nasmije izrazu mojega lica.

— Evo zašto. Među stotinama dosadnih aktova tvoja stvar ima ipak po koju zanimivu stranicu.

Ja na ovo nisam imao što da kažem. To primeti i on i potraži neki drugi predmet o kojemu možemo obojica govoriti.

— Reci mi, molim te, što radiš po vas dan? Mora da ti je dosadno. A?

— Jest i nije.

— Opet taj jest i nije. Prestani s tim.

— Gospodine satniče retko sam u životu video nešto određeno.

— Ta zato što si i sam neodređen čovek.

— Jest, gospodin satnik.

— I gotovo svi vi „mladi“ ste takovi.

— Jest, gospodin satnik. Samo ne znam tko je tomu kriv.

— Zašto ovaj neiskreni — ne znam?

— Tako. Ovaj —

— Ako kaniš početi opet sa: jest i nije, onda ne trebamo uopće ni razgovarati. Zašto su tvoje reči ili dvomislene ili lažne?

— Gospodine satniče ima sasvim ljudskih misli zbog kojih se može dospjeti u tamnicu.

Čelo mu se stegne. Gest kojim je odbacio napola popušenu cigaretu pokazivao je da je njegova ravnodušnost prisiljena.

— Čuješ. Zar se mi ne možemo razgovarati kao ljudi? Do vraga, ta nisam ni ja večito sudac istražitelj.

— Na zapovijed gospodine satniče.

Primetio je da ja ne ispuštam sablju iz ruke.

— Pa dobro. Onda rađe i ne govorimo. Ovakav razgovor je besmislen.

— Šasvim dobro — pomislim, zgrbim se na stolici pokorno šuteći i čekajući novu navalu. Sedio sam ukočeno i gledao u čisti parket pred njegovim pisaćim stolom. Situacija mi je postala vrlo glupava.

Tako smo šutili jedan komad vremena. Pod prozorom neugodno su cvilila električna kola. Iz dvorišta Rudolfove vojarne čuo se je piskutljivi glas, koji je psovao vojnike i komandovao vežbu. Na hodniku koraci, otvaranje i zatvaranje vrata.

On nije mogao da izdrži šutnju. Zapali novu cigaretu i progovori.

— Glupav je među nama razgovor, to je istina. Ali šutiti je još gluplje i dosadnije. Što?

— Jest.

— Ti si strašan čovek. Jednako misliš da te hvatam za reči, i da iz razgovora hoću da saznam nešto što bi mi poslužilo za istragu. Boga mi i strašan si i smešan si u tome. Ja hoću samo da razgovaram i ništa više.

— — —

— Ja te na primer lepo pitam što radiš? Jeli ti dosadno? Kao što pita znanac znanca za zdravlje, a ti odmah misliš: ha, postavlja mi stupicu!

— Ne mislim tako.

— Vraga ne misliš!

— Pitate što radim u uzi? Što imam tu da krijem ili da lažem? Zapravo i ne radim ništa. To vi i sami vrlo dobro znate. Sav mi posao da se puštam mislima, raspoloženjima, maštanju, i da u jutro od kave čekam ručak a od ručka večeru.

— Opet izmičeš?

— Ne izmičem Boga mi. Pa što drugo može čovek da i radi zatvoren bezbroj meseci u jednoj te istoj sobi, sa jednim te istim ljudima, s kojima posle osam dana nemate više ni o čemu razgovarati. Jedna beskonačna besposlica i onda kojekakve misli — —

— Pa o čemu misliš?

— Besposlica rađa besposlene misli. Prazan život redovito uzrokuje misao o smisiu života u opće. A to može da ide u beskraj.

— Ali ima i rezultata.

— Oprostite ovu reč: ima i nema. Ili čovek prizna dogmu, ili trči u okrug samoga sebe da ne zapadne u jedan tupi besmisao.

— Ipak, čovek stvara nazor o životu. Što?

— Jest, ali to je najtraljaviji rezultat. Jer ti svi rezultati ostaju samo teorije, koje nikada ne obuhvate sav život. Sve te teorije kojima kljukamo sami sebe pa i svoje bliže potomstvo u sukobu sa životom raštimavaju čoveka kao neki slabo građeni instrumenat. One su loš ugađač i rezultat svega jest jedna strašna disonanca.

On se osmehne.

— Vidim, čovek u zatvoru nalazi interesantnih stvari.

Narugao mi se je.

— Gospodine satniče, vrata zatvora otvorena su svakomu. Unići nije teško.

— Nemoj da se ljutiš.

— Ne ljutim se. Jer kad se ja sam sebi rugam onda moram dopustiti da mi se i drugi rugaju.

— Oho, ti si vrlo tankih živaca, dragi moj. Takovog će te brzo život pregaziti.

— Možda. Ali u zatvoru ja sam spoznao ipak jednu istinu.

— No?

— Spoznao sam da je čovek jači od magarca. Prosto za to što je tvrđe glave.

Uozbiljio se i pogledao me strogo.

— Što si mislio time reći?

— Sasvim ništa, gospodine satniče. Ja u ovakovom ćaskanju u opće ne mislim.

On se je pretvorio opet u suca istražitelja.

— Ti govoriš uvek tako da se može razumeti i ovako i onako. U isti čas i levo i desno. U tebe nema nimalo muževnosti. Karakteran čovek govori jasno i ne boji se kazne. A ti od prvog dana istrage neprestano šeprtljiš. Kakav si ti čovek?

— Gospodine satniče, ja sam vrlo raštimani instrumenat, jer sam imao suviše vremena za razmišljanje.

Naglo je podigao oči i rekao grubo:

— Dosta je. To prelazi u drzovitost. — Ali taj čas on se je valjda opet setio svoje uloge i njegov glas bio je mekši: — Na sve

ovo morao bi odgovoriti kao oficir. Razumeš li? Ali prema tebi ja ne ću da budem oficir. Hoću da razgovaram s tobom kao čovek sa čovekom i da te savetujem. Mlad si i ne poznaješ život, i za to ne znaš da između dva zla biraš manje. Ne znaš da je zid tvrđi od tvoje glave i da se tvoj pokušaj mora svršiti zlo po tebe. Zašto da se istraga oteže kad to otezanje unosi svaki dan novi minus baš u tvoj vlastiti račun. Ako si pisao pismo zbog kojeg si tužen — pisao si. Ili si čovek ili kukavica! A te dve pojave ne poznaju kompromisa. —

Možda je na čas i dobro pogađao. Podišla me neka luda želja da mu imponiram, da ustanem, da se isprsim i da reknem samosvesno: — Jest, ja sam učinio ono zbog čega me optužuješ. Igram se s tobom i uživam gledajuć kako si nemoćan prema meni ti i tvoji aktovi. Jači sam od cele te makine u kojoj si ti samo jedan pusti šaraf bez duše i srca. A vidiš za mene je prostrta počivaljka meka na vrhuncu kojega ti ni sagledati ne možeš. Pa što je to onda ako ja tebi samilosno kažem sve što želiš znati? Tebi crvu, krtu, šišmišu koji ne smeš u sunce gledati. Zovi svedoke i piši — sve ću reći. I sudi. To neka bude moj carski poklon tvojoj nemoći.

Što me pitaš? Jest, ja jesam sin Božji!

— Mnogo je kriv odgoj — njegov je reski glas proparao dosadu kancelarijskog vazduha.

Ja sam se poplašio sebe i svojih misli. Spustio sam glavu i uvukao se u svoju stolicu. Pao sam iz svetlih visina.

— Strašno je odgojena generacija kojoj pripadaš. To je moral „podzemne Rusije", filozofija Gorkijevih bosjaka izmešana tipovima francuskih demimondskih romana. U vas nema džentlmenstva, nema finoće, nema životne svežine. Bolesni ste. Vi ste svi Tolstojevci do onoga časa kad treba uverenje i delom dokumentirati. U tom ste onda času slabići, nevoljnici i spasavate se dvomislenim rečima i lažima. U koliko i pokazujete na momente heroizma, to vas na njega sili jedino sticaj prilika, ali on nema osnove u vašem karakteru.

Što misliš ti o tomu?

Ako je to sve i bilo možda namerno inscenirano — bilo je prekasno i promašilo je. Ja sam opet bio borac na život i smrt spreman da lažem i da se krivo kunem jer sam opet bio potpuno svestan da sedim u sobi suca istražitelja i da me jedna reč može turiti u grob kazamata.

— Ima u tom istine, gospodine satniče. Skoro bih rekao da i jest tako. Ali tomu onda nismo mi krivi, već (da upotrebim vaš izraz) vreme u kojem živimo.

— Ti se opet uvijaš kao zmija.

— Ne. Samo mi se nepravedno čini da za to sve trpim baš ja. Oni koji ruše prestolja i države, oni nikada sami ne uzrokuju svoju akciju.

— Vidiš i to me se doimlje kao nedžentlmenstvo.

Nisam imao što da odgovorim.

Ali odgovora i nije trebalo. Oprezni kucaj na vratima prekinuo je tu akrobatiku reči. U sobu uđoše dva stara gospodina. Prepoznao sam profesore.

— Zahvaljujem gospodi na točnosti — klanjao se moj sudac vadeći učtivo sat.

— Gotovo da smo i zakasnili — odgovarao je žustri starac bele brade, — jer sam morao čekati gospodina kolegu. — Znate neodgodivi a nepredviđen posao.

— Molim, molim. Izvolite sesti gospodo. Ja ću odmah pozvati pisara.

Starčići sedoše.

Došao i pisar. Onaj moj stari znanac narednik, koji mi je kod svakog susreta izmamio smešak.

— Molim jesu li gospoda zaprisegnuta? — pitao je sudac ozbiljno pristupajući poslu.

— Jest, jest — sudbeno zaprisegnuti veštaci, — sudbeno zaprisegnuti — zacvrkutaše starci u jedan mah.

— Vrlo dobro. — Sudac je prevrnuo nekoliko aktova i na koncu izvadio pismo zbog kojega sam se našao u ovoj zgradi.

— Ima se naime ustanoviti, gospodo, jeli ovaj optuženik pisao ovo pismo.

Jedan od starčića uzme pismo, priđe sasvim prozoru i premosti nos zlatnim cvikerom. Drugi mu je očitim i preteranim zanimanjem virio preko ruke. Dugo su čitali. Kad su dočitali i okrenuli se, kao dogovorno uprli su začuđene poglede u moju mršavu pojavu.

Meni su bili smešni ti pogledi sa profesorske katedre. Oni su hteli da skinu kaput sa mene, međutim ja sam skidao košulju sa njih. Oni su hteli da zavire u moje srce, a ja sam njihovu dušu rastegao kao ribar mrežu na suncu. Na mene je navalio svagdanji život tih starčića, i ja sam gledao tog žustrog sedog filozofa kako se iza ručka koji mu ne prija svađa sa svojom ženom i ljutito odlazi od kuće. Ili kako kod „Pajtlera" ozbiljno govori: sve je poskupilo i ne može da se živi. A u ona zlatna vremena kad je on još bio mlad, — eto, on se još i danas sasvim točno seća koliko je onda stajala kila govedine, koliko litra vina, koliko mast, brašno, cipele i dobra prava havana. Ne može se ni razumeti pravo, kako je to sve užasno poskupilo. Nesretni rat, koliko je zla učinio.

Podišla me želja da se naklonim pred njima i da ih upitam: Oprostite dragi moji starčići i recite mi molim vas, što ste danas imali dobroga za ručak?

Gle kako ovom bradatom brada izvrsno pristaje! Što izvrsno? — to je slaba reč. To lice čovek ne može ni pomisliti, ni u snu videti, bez te široke bele brade. A ovaj kratki nos (koji svojim bucmastim krajem tone u debeo beli brk) bez zlatnog obrubljenog cvikera. I crna uzica što visi s desnog kraja zabačena za uho. — — Ne, ne, ovaj starčić ne može biti ni za dlaku viši ni niži, ni mršaviji ni deblji nego što jest. Samo tako je on potpuna figura. A onaj drugi — —

— Pišete li vi obično okomito ili položeno?

To je išlo mene.

O dobri starčiću, evo me evo da se razgovorimo.

— Ja? kako kada.

Starac razmahne rukama i nemoćno pogleda suca.

— Naime: olovkom pišem okomito a tintom položeno. Ali ne uvek. Događa se i obratno. Ovisi i o tom, imam li dosta papira ili ne.

Morao sam sesti da pišem perom i olovkom, okomito i položeno.

Starčić je diktirao čitajući iz pisma:

— Zašto su nas matere naše učile da patimo za one koji nas proždiru. — — na cvećem okićenim bajunetama — na ovenčanim lafetama ruskih topova dolazi Ona i očituje se u svakoj srpskoj bombi.

To sam pisao okomito. A onda položeno:

— Sad tek, kad sam navukao na sebe kaplarsku uniformu, sad tek osećam i vidim koliko je moja kultura viša od tog neshvatljivog militarizma. A ja sam kukavica i ne smem da to odelo skinem sa sebe i da ga pogazim. — — — Branko! Kako ću preživeti sramotu svojega naroda.

Starčić se nagne, uzme pomnjivo arak ispred mene i ogleda ga.

— Mislim da će ovo biti dosta. Nego ako možda gospodin kolega izvoli —

— Molim, samo jednu sitnicu.

Pružiše mi još jedan komad papira, a drugi starac pročita iz pisma:

— Oh, slatko je preslatko.

Luđak biti med vama! —

Napisao sam i to perom i olovkom, ustao i stao po strani.

— Tako sada bi bilo gotovo — nagibao se starčić kao da se klanja prematajući brižljivo ispisanu artiju.

— Još nešto gospodine doktore. Mi bi svakako morali imati i original pisma.

— Jest, original za sravnjivanje.

Sudac pruži bradatom starčiću pismo.

— Izvolite. Samo molim gospodu da pripaze, jer se to nikako ne sme izgubiti.

— Što se toga tiče, možete biti bez brige — ozbiljno uzvrati žustri starac, a drugi se požuri za njim: — potpuno bez brige, gospodine doktore. — I onda onaj prvi još doda samodopadnim smeškom:

— U mojoj dugogodišnjoj praksi to mi se još nikad nije dogodilo, premda je bilo katkad

veoma mnogo posla. Nedavno sam imao da proučim preko dve hiljade slova. Posao svakako nije uvek najugodniji — —

— Što ćemo, zato smo ovde —

Pošavši prema vratima starčići se nekoliko puta pokloniše. Moj ih je sudac ispratio na hodnik i koliko sam mogao čuti još nekoliko puta upozorio da čuvaju pismo.

— Eto vidiš, — reče kad se je povratio — oni će stvar ispitati. I ako oni izjave da je to tvoje pismo onda ne možeš izmaknuti, ma koliko se uvijao. Još će se ispitati neki svedoci sporedne važnosti i stvar će se svršiti. Vidiš, suvišno je sve tvoje zatezanje.

Šutio sam i ovaj put, jer nisam imao što da odgovorim. Što da ja njemu govorim, da redam reč po reč, da govorim u vetar, da se pravim patnikom pred čovekom koji osim veličine paragrafa i radosti nove uniforme ne shvaća ništa. Ili možda on i hoće da se ja jadam. A on da uživa! Možda je u njega običaj da se time naslađuje, kao dobrom večerom, zgodnom ženom ili porcijom sladoleda? Možda hoće da i ovde oseti perverznu nasladu pauka kad gleda zapletenu mušicu? Oči njegove, stas, govor, gest, sva njegova suhonjava pojava nosi obeležje takovog raspoloženja.

Kad sam izašao sa svojim pratiocem na ulicu i pošao prema uzi, sav sam bio shrvan nečim nepodnosivo gadnim.

BRANKO STOROV:

TVOJE OČI.

Tvoje oči znače nešto sasma nova.
Znače periodu u povesti žene.
Dva daleka sveta otkrita od mene
na nejasnoj međi tragike i snova.

Tvoje oči znače obeležje veka
što pronosi svoje moći do visine
gde ga čeka tiha i svečana reka
zaboravi, da ga bolna prošlost mine.

Tvoje oči taje ko dve miniature
Tvoga čistog tela najlepše konture
i sjaju i nose ponos jedne shizme

još neotkrivene. Ko dve tihe česme
u me liju ritam zvukove i pesme
Tvoje lepe duše kroz dve tihe prizme.

LISTAK

PREGLED:

LEGENDA O SV. HRISTOFORU.

10. lipnja bila je u pariškoj velikoj Operi premijera novoga djela, kojemu je tekst i muziku napisao Vincent d'Indy. Ovo je prvi pokušaj, da se u wagnerovskom stilu obradi jedna kršćanska legenda u potpunoj svojoj čistoći, bez primjesa moderne filozofije. Oskudno gradivo same legende o sv. Hristoforu dramatizovano je tako, da je alegorijskim slikama prikaza psihologijski proces u duši Aufera-Hristofora. Auferus je prikizan iznajprije kao primitivan čovjek silne fizičke snage, koji svu svoju silu daje gospodaru svome, nijemo služeći. Ali uskoro ga smame sensualni užici i on postaje robom kraljice Užitka. Zatim ga predobije i podmiti kralj Zlata, pa Kraljević Zla, a napokon ga uputi u istine vjere pustinjak i neodoljivom ga moći privuče Božanstvo. Preobrazivši se postaje sluga Hristov i sveti Ivan Hristofor. Slike su bile prekrasno inscenovane, a sarađivali su najbolji pjevači Opere. Kritika ističe, da je autor unio premalo individualne uvjerljivosti Wagnerove u pojedine psihologijske momente radnje, i prema tome djelo nema dovoljno dramatske snage. Ali se inače svi slažu, ističući jednoglasno najčistije umjetničke pretenzije ovoga sasma osebitoga djela: nastojanje, da se u ovih osam slika stvori jedan sasma novi tip muzičke drame legendarnog karaktera; da se umjetnosti dade jedan veliki idejni uspon; i napokon, da se u pravom razmjerju kombinuje vokalni i orkestralni elemenat. Ovo posljednje da je na upravo divan način uspjelo Vincentu d'Indy: ni jedna jedina riječ teksta nije za slušača izgubila svoj vlastiti reljef, a ipak je simfonijski dio očuvao potpuno svoju vrijednost i ulogu. Ma da je, poradi spomenutih osebina samog gradiva, kako se iz kritika čini, potpuni uspjeh djela u cijelosti problematičan, nesumnjivo je, da djelo ima neobičnih i neizbrisivih ljepota. Tome je najbolji dokaz to, što je kod prekrasnog simfonijskog uvoda u drugi dio, za generalnog pokusa spontano poustajala čitava publika i priredila burne ovacije Vincentu d'Indy.

Bilježimo ovaj novi veoma znameniti dokaz za dizanje kršćanske duševnosti u umjetnosti savremene Franceske. **Lj. M.**

POTREBA IDEJNE ORIJENTACIJE.

Današnje društvo proživljuje tešku duševnu krizu, koja rađa upravo katastrofalne posljedice. Kriza je zahvatila ne samo materijalistički disponovane elemente, nego se njeno destruktivno djelovanje baš najteže osjeća u krugovima, koji su dosada bar u glavnom bili idealistički orijentirani. Česte apostazije svećenstva i njegov protivcrkveni pokret upravo drastično osvjetljuju činjenicu, kako je gotovo nestalo idealizma i kako se materijalizam uvukao i u svetište Gospodnje. Previše bi bilo laskavo, kad bismo ovo stanje nazvali poganstvom. Antikno poganstvo je, uza svu materijalističku osnovku, imalo bar neku iluziju idealizma. Ovdje nema ni toga. Većina je našega društva, osobito gradskoga i inteligentnoga, može se reći, u potpunoj intelektualnoj destrukciji. Bar u svagdanjem životu. Čovjek ne bi vjerovao, kako je naše društvo duboko palo, da s njim ne opći svaki dan, da vlastitim očima ne gleda, kako ono živi i kako ono shvaća cilj života. Bezgranična želja za uživanjem, neobična ignorancija i beskrajna površnost glavna su mu obilježja. Ni za što se ono ne brine, osim kako će se najesti i napiti, kako će skupiti što više blaga i zadovoljiti svoje životinske požude.

Zaista mnogi ne bi tako duboko pali, da nije čitava atmosfera zagušljiva i zarazna, da nije takva svagdanja hrana, kojom ih čitava javnost odgaja. I ono duševne pobude, što je to društvo crpe iz lektire, kazališta i kina, posve je materijalističko. Prolistajte našu noviju književnost, novinske fejtone i časopise, pa šta ćete većinom naći? Obožava se i pjeva žena i vino. U tome naši literati nalaze sve svoje književničko nadahnuće, a čitalac sve radosti i uživanje. To je svrha života! Čitalačka publika upravo guta tu materijalistički razbludnu literaturu. Naši literati nemaju toliko produktivne snage, da joj pribave zabavnog štiva u većoj mjeri, već ga traže u svjetskoj književnosti i prevode. Većina tih trgovačkih prevoda nema ništa umjetničko, jer je umjetnost djelo jače razvijenoga duševnoga života i puno idealizma, a materijalistički je ukus upravo opreka tome. Zato se i prevode u nas baš najgora djela iz bogate svjetske literature.

Pomanjkanje solidne naobrazbe i estetskog ukusa posljedica je grdne površnosti i lakomislenosti našega svijeta. Ta površnost i lakomislenost vlada u najvitalnijim pitanjima kao i u primitivnim pojmovima kršćanstva. Upravo je nevjerojatna ignorancija kod obrazovanijih krugova o temeljnim stvarima kršćanske religije. Iz svagda-

njeg života s našim akademičarima sam se o tome osvjedočio, pa mislim, da će tako biti i izvan akademskih krugova, jer je jednak milieu.

Da odvratimo naš narod, osobito našu inteligenciju i građanstvo od potpunog materijalizma i poganstva, da uklonimo od njega neminovnu propast, da ga dignemo na viši kulturni i duševni život, bezuvjetno je nužno da mu podamo novu orijentaciju, da stvorimo u njemu kršćansku ideologiju. Tu orijentaciju i tu kršćansku ideologiju treba da stvara i širi sva naša znanost, umjetnost, škola, crkva, štampa, osobito literatura, pojedinci i korporacije, a na osobit način praktični kršćanski život u porodici. Bez toga zajedničkoga rada ne da se se obnoviti današnje materijalističko i pogansko naše društvo. Znamo kako je kršćanstvo imalo silnih poteškoća, kada je sa svojom uzvišenom naukom htjelo da materijalističkome poganskome svijetu ulije duh života. Teško je čovjeka pridići na viši duševni život, kad se uživio u materiju, ali je ipak kršćanstvo nadvladalo poganstvo i Evanđelje je spasilo svijet od duševne tame i vječne propasti. Naš će posao biti tim lakši, što nam ne treba tražiti nove nauke, nove zasade da po njima preporodimo svijet, jer mi imamo gotovu ideologiju, potpunu i savršenu u Kristovoj nauci, samo je treba aplicirati na vlastiti život i proširiti je u društvo.

»Savremena pitanja« hoće da posluže širenju kršćanske misli i ideologije u našem narodu. Njihova je zadaća, »da hrvatskoj inteligenciji bez razlike smjera otvore pravi i duboki pogled u ljepote kršćanstva i neprolazne kulturne tečevine katoličke Crkve, kao i to, da pobiju dnevne i najobičnije prigovore protiv Crkve i vjere uopće. U tu svrhu obrađivat će na strogo znanstvenoj podlozi, ali ipak u posve razumljivom obliku, najrazličitija pitanja vjerska, filozofska, prirodoslovna, povijesna, socijalna i t. d. Svako pitanje bit će obrađeno u posebnom svesku od 4 do 5 štampanih araka, a povjereno će biti kojemu od naših ponajboljih stručnjaka na dotičnom području«.

Tim je riječima urednik označio program ovoga značajnoga poduzeća u katoličkoj akciji. Prijavilo se dosada do 50 ponajboljih naših stručnjaka zagrebačke i ljubljanske univerze, naših bogoslovija i inače naših prvih javnih radnika. Prva serija »Savremenih pitanja« potpuno odgovara svojoj zadaći. Naša ih je kritika popratila s velikim simpatijama. Ali to nije najvažnije. Važnost je njihova u tome, što se dosta dobro šire među našu inteligenciju, i nadamo se, da će se plod »S. P.« brzo osjetiti, da će znatno rasvijetliti materijalističku atmosferu, koja truje naše društvo. Što se više prošire, time će kršćanski i dealizam sve većma prožimati javni i privatni naš život. Apsolutno je nužno, da ih čita svaki naš inteligenat, da bude čovjek jasnih ideja, stalnih principa, da ima izgrađen nazor o životu i svijetu.

Dosada izišle sveske[2] na najboljem su putu, da dadu sistematski prikaz temeljnih filozofijskih i teologijskih problema. O. Teofil Harapin obradio je (sv. 1. Razum i vjera) pitanja razumne spoznaje i objave u kratkim i preglednim, ali iscrpljivim poglavljima; O. Urban Talija osvijetlio je specijalno pitanje o neumrlosti duše (sv. 2.); prof. Bern. Brixy raspravlja o principu entropije obzirom na pitanje opstanka Božjeg (sv. 3 i 4.). O. Petar Vlašić izradio je preciznu apologetsku studiju o pravom pojmu Sv. Pisma (sv. 5.), a dr. Guido Rant je iznio naučne hipoteze i biblijsku objavu kao podlogu kršćanske nauke o postanku svijeta.

Oton Knezović.

---

[2] Savremena pitanja, vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove, tisak i naklada Hrvatske tiskare F. P. u Mostaru. Svaka sveska stoji 6 K.

OCJENE I PRIKAZI:

OBEĆANA ZEMLJA.

Zemlja, u koju putuje Novakova Elvira (Zapreke), s velikim kulturno-socijalnim patriotskim programom rada, s mnogo pouzdanja. Zemlja, u koju odlazi Šimonićev Tuđinac, da postane istinski kosmopolit — ili da se izliječi od sentimentalnog kosmopolitstva. Zemlja obećana tolikih skršenih egzistencija ili neomeđenih radnih aspiracija. Trebalo je da dođe konačno netko, tko će sve te nade i razočaranja iz autopsije revidirati. G. dr. Milan Kovačević[1] poznaje svakako Ameriku tačno. I poznaje baš ono, što naši idealisti romansijeri nisu poznavali — naličje medalje. Ne onaj naporni i zatorni rad, koji tamo čeka naše iseljenike — pošten je rad uvijek izvor sreći i po tome blagodat; nego sav onaj toliko složeni me-

[1] Dr. Milan Kovačević, Polomljena krila, roman Hrvata u Americi (novo izdanje), Naklada knjižare M. Kelovića, Svjetska knjižnica knji. 13. Zagreb. K 15.—,

kanizam američkog javnog života, zasnovana na grubom materijalističkom kapitalizmu i na pravnom poimanju koje toliko puta bije u obraz naše najprimitivnije pojmove o moralu. Vanjske niti ovoga tragičnog sraza između Starog i Novog Svijeta u duši našega inteligentnog iseljenika tačno je pohvatao bivši liječnik pittsburški. Šteta je samo, što i unutarnja strana djela nije proradena s ozbiljnim umjetničkim pretenzijama. Povodom prvog izdanja ovoga djela pisalo se u »Luči« 1912./13. o katoličkom realizmu. A ipak je roman »Polomljena krila« još uvijek daleko od realizma uopće, dalje no što to kazuje opširna analiza sadržaja, koja je dana na spomenutom mjestu. Psihologijska motivacija g. dra. Kovačevića nikako ne može da zadovolji. Idealna dobrota i ljubavna predanost Katherine pada ozbiljno u sumnju pred činjenicom, da je ona onako olako ostavila Burnsa upoznavši Radovana Veselinovića. Nesmiljenost njene majke prama mužu i kćerci i njena nedosljedna igra spletaka, pa nenadani saltomortale u ruke »volje Božje« (str. 122.) ne može nikako da nas uvjeri o istinitosti toga karaktera. A ne treba ni da spominjemo shematičnost nekih sporednih lica, i ako su pojedini drugi karakteri kao n. pr. Wilson, Steinwender i dr. dobro i plastično ocrtani. Naprama dobrom crtanju američkog kapitalističkog milieua stoji veoma površna analiza nekih — i to upravo bitnih — psiholoških procesa, kao n pr. baš onoga, kako dr. Kolić od svoje mefistofelske filozofije dolazi do vjerovanja u Boga. Ono nekoliko riječi, kakve se mogu naći n. pr. i u Đalskoga, daleko je od toga, da dade romanu katolički naslov. Banalne fraze kao n. pr. oluja bi ih najnježnijih čuvstava odnašala u nebeske visine — onemogućuju preciznu psihološku analizu i podsjećaju ne na realizam nego na davno već premašeni starovjerski idealizam predšenoine dobe. A naivni feudalizam vizije o Veselinovića gradu dovodi roman u neugodnu blizinu »Modroga brijega« od Mile Mistre i »Posljednjeg Nenadića« od autorovog prezimenjaka, ma da su »Polomljena krila« i jače i bolje djelo od ova dva romana. Šteta, što sve to nije bilo objektivno izneseno prilikom prvoga izdanja ovoga romana; autor bi bio mogao mnogo toga popraviti, ukloniti, dopuniti pa bi roman, zanimljiv svojim milieuom, mogao postati jedno od boljih naših novijih djela, pisano ne samo kao interesantna lektira s izvjesnim aktuelnim praktičnim pointama obzirom na naš javni život, nego i sa artističkim pretenzijama. Dakako da bi u tom slučaju izvjesna mjesta trebala i više poetske topline, dok bi druga neka trebalo lišiti zastarjelog banalnog patosa.

Lj. Marakoviċ.

MILOŠ CRNJANSKI: PRIČE O MUŠKOM.[1]

Banaćanin g. Miloš Crnjanski proturao se u našu književnost i njemu se počinje davati značenje. Ja nemam ništa proti tome. Gosp. je Crnjanski umetnik, i reklo se o njemu šta mu drago, njemu se ne može poreći da je jedan od onih mladih koji će obogatiti našu književnost delima izvesne vrednosti. Njegova »Lirika Itake« o kojoj je bila reč i u ovom listu, sadrži nekoliko dobrih pesama. U njega ima nastup, dosta smion, koji privlači pažnju kritike, i o njemu će se još dugo pisati. On će postati popularan. Kritika će, makar i protiv svoje volje, pomoći g. Crnjanskome do glasa, i on ima sve izglede da jedamput, kao sada na profesorske recenzente, s visine pogleda i na tvorce. Bit će mali junak dana. Možda i više? Mi to još ne znamo. To je pitanje otvoreno.

Ne kanim se upuštati u ocenu predašnjih dela g. Crnjanskoga. O njima je već bilo govora. Stoga neću da prepričavam razumljive stvari. On je u svojemu stilu pokazao neku laksnost, i mnogi su tome prigovorili. Ja bih to radije pohvalio. Drugi su mu predbacili neku nesređenost. Mene ona, momentano, ne zanima. Ja ću radije istaknuti da poezija g. Crnjanskoga stoji u izvesnoj vezi s poezijom g. Ćurčina. Nadalje, ja bih upozorio da se proza g. Crnjanskoga nije rešila Strindberga, i da on još retko stvara. On još reproducira. »Priče o muškom« pisane su u znaku Strandberga, kako vole reći Srbijanci.

G. Crnjanski ima jedno dobro svojstvo: da znade opaziti i osetiti. Ali on ima i jedno loše svojstvo: da svoj osećaj ne daje neposredno. On ga izražava kad je za njeg već postao historiom. Stoga su njegove lirske pesme, u mnogo slučajeva, sećanje na osećaje. Ali sećanje čoveka koji ne stoji pod impulsom. Pisane nakon razmišljanja. Sa suviše proračunanim efektima. S malo srca i mnogo smišljenosti. Njegova sentimentalnost za mene je u većini slučajeva nameštena. Barem u času, kad g. Crnjanski piše. Da je nekoć, pre izvesnog vremena, g. Crnjanski doživeo takvo raspoloženje, ja toga ne poričem. Naprotiv, o tome sam potpuno uveren. Barem toliko, koliko da g. Crnjanski malo ceni svojeg čitatelja. Šta više, da mu se ruga. Pripovedajući, zgodimice, slatkaste stvari, i praveći rime i rečenice za koje je i sam uveren da su loše. U čitavom dakle njegovu nastupu ima nešto što bih ja karakterizovao rečima »šta me briga«. Njemu kao da i njegovo vlastito pisanje postaje dosadnim. On ga obavlja isto tako s umorom, kao što umorno zeva, kad se o podne probudio nakon probde-

[1] Miloš Crnjanski, Priče o muškom, Beograd, knjižara S. B. Cvijanović.

vene noći. Hoće li takav čovek biti naš veliki pisac, to pitanje uopće ne dolazi u obzir. Gospodin će Crnjanski biti čitan pisac, ali nikad neće biti velik. Njemu nedostaje jedna jača moralna komponenta, a bez toga nema velikih umetnika reči. On će u »Mutnim simvolima« pisati »O Bogovima«, ali to će biti jedna obična primena o relativnoj vrednosti sviju životnih načela, pa i religije. Njegove reči neće biti njegove, koliko one nose misao. Koliko su pak osećajna muzika, tu će biti i g. Crnjanskoga. Ali taj će g. Crnjanski, pokušavajući da igra vergla koji se zove učenjak pod navodnim znakovima, postati dosadan i nečitljiv. Tako u »Bogovima«. U »Legendi« koja uostalom, jedina odgovara naslovu knjige, on će jednostrano, s jednom jektičavom fantazijom, govoriti o muškarcu koji je nešto više nego što on misli.

Ako g. Crnjanski misli da su u njegovoj knjizi tipični muškarci, onda se mi odričemo toga naziva. Jer to nisu ljudi, nego više kurjaci. Oni su ono najviše muško isto toliko, koliko i njegove »Blagoslovene žene«. A jer mi nemamo časti da se brojimo u žene, a još manje u blagoslovene, to se rado odričemo sposobnosti da mognemo sebe naći u »Pričama o muškom«.

Ne tajim, meni se mnogo više sviđa prvi deo knjige: »Iza vidovdanske zavese«. Tu je manje famtazije, a više realnog života. Mašta je g. Crnjanskoga dosta oskudna, dok je njegovo fizičko oko dosta dobro. On je u ovom delu knjige istinski Banaćanin. To se odmah oseća. I to se rado priznaje. Tri njegove stvari: »Sveta Vojvodina«, »Apoteoza« i »Veliki dan« ostavljaju dojam veće trajnosti. Da se i tu ne oseća neka iznurenost, naš bi dojam bio pročišćeniji.

Ali tu treba staviti točku. Nakon toga dolazi poglavlje o mladosti koja se iživela i na sve oko sebe gleda s apatijom. Umetnost ne trpi apatije, i onaj, ko se njoj ne zavetuje celom dušom, neće biti piscem i za potomstvo. Ostat će, u najboljem slučaju, književnikom jedne iznurene generacije, koja je osuđena na smrt.

Mnogo je znakova da će se to isto dogoditi i s g. Crnjanskim. A bilo bi dobro da se ne dogodi. Premda će se, sva je prilika, ipak dogoditi.

I. Jakovljević.

DVA ANAHRONIZMA.

Već sam, govoreći o zbirkama savremene lirike, upozorio na činjenicu, da se erotika povlači u pozadinu i njena nota nije ni iz daleka tako jaka danas, kao što je bila u poeziji predratne Moderne. Danas ne samo što jedna zbirka pjesama, ispjevana u više ili manje glatkim dvanaestercima Dučića, Rakića i Pandurovića, nosi odviše jasno već i formalni biljeg epigonstva i po tome izvjesne monotonije, nego se i natpisom »L j u b a v n e s v e č a n o s t i«[1] doima i suviše patetično kao ostatak iz vremena, kad je sentimenat davao glavni ton poeziji i kad nije bilo drugih »svečanosti« do ljubavnih. Danas je to nekako potamnilo pod veličinom savremenih problema, pred beskrajnim ponorima i nebotičnim uzletima ratom ispaćenoga čovječanstva. Svečanostima bi se te pjesme mogle nazvati još jedino kad bi u njima bilo smionih slika i odbljesaka golemih strasti, ili kad bi cio njihov ton bio onako intimno-delikatan, kakav se pokazuje tek u nekima, ali rećim momentima, kao n. pr.:

Tvoje oči behu jedna svetlost nova
sa kojom si prošla moje mirne dvore,
ti si u moj život sišla s mojih snova
ko pomoćna zvezda kad padne u more.

U tebi se bila tajanstvena skrila
sva čarobnost mila primorskoga dola,
a tvojim odlaskom ti si pretvorila
ove vrele noći u muzika bola.

Sad po srcu kupim zaostale zvuke,
i arije koje njime su se čule,
noćas, sâm u sobi, ljubim svoje ruke,
jer ih tvoje behu tiho dodirnule. (Pj. 22.)

Kao anahronizam osjećamo i mekanu sentimentalnost »S o n j e«,[2] koja bi imala nekoje dobre pripovjedačke osebine u doba inače oskudno novelistikom. Već sam okvir pripovijetke, susret s prijateljem nakon godina, golema promjena u držanju njegovu i opravdanje te promjene stranicama dnevnika, ekscesivnim izljevima jedne mlade i upravo neoprostivo naivne zaljubljene duše, sjeća nas toliko uzora, koji su, nažalot, već tako stari i sižu dalje i od samoga Lazarevića. Tihi i zamišljeni gimnazijalac Milan Đorđević zaljubi se u svoju susjedu, plavo i veselo djevojče Sonju odbivši ljubav njene prijateljice strastvene Olge Nikolajevićeve, koja se poradi toga ubija. Aca Dimić, koji je volio Olgu, propada iz očaja, propije se i zaglavi u piću; a ljubav Sonje i Đorđa prolazi u skladu s ugođajem prirode, sve faze prve mladenačke ljubavi, poznate iz toliko senti-

[1] Božidar P u r i ć, Ljubavne svečanosti, Izdanje S. B. Cvijanovića, Beograd 1920, cijena din. 4.

[2] M. M. N i k o l i ć, Sonja, Beograd 1920., S. B. Cvijanović, cij. din. 5.

mentalnih romana. I kad on, kao pravi sentimentalni junoša, zanemari iz ljubavi svoje nauke, te mora u Beograd da ih tamo svrši, počinje da strada ova ljubav, koja je već dosegla i svoju seksualnu krizu. Sve bi se još popravilo: Đorđe se trgne i svršivši nauke postao bi svoj čovjek i uzeo Sonju, da nju nije od teškoga duševnog stradanja zahvatila sušica, i Đorđe vraćajući se u zavičaj, dolazi u njen gradić upravo kad zvoni njeno ukopno zvono. Dodajte toj sasma tipskoj sadržini još jedan simbolski san, pa poluludoga Acu Dimića noću na groblju, pa svećenika, koji ga tješi, pa prosca Sonjina, mladoga seljaka, koji govori kao kakvi čuvstveni salonski deklamator epohe Veselinovićeve — onda ćete u svemu tome prepoznati rekvizit starinske realističke pripovijetke, koju opravdava jedino mladost piščeva, dobar oris kućice preko puta — Sonjinoga doma — i još nekoliko sitnijih zapažanja kao i razmjerno dobra kompozicija pripovijetke.

Lj. Marković.

MODERNE FRANCUSKE PRIPOVIJETKE.[1]

U uvodnom eseju jednim više duhovitim nego istinitim gestom Jean Richepin Francezima pripisuje prvenstvo u pripovijeci. (A šta bismo, iza toga, rekli n. pr. o Rusima?) Dva su, po njegovom mišljenju, razloga tomu: ponajprije govor »čist, bistar, tečan i veseo« i po tom govoru »mi smo prozirni psiholozi, i umemo da vidimo i da anališemo i dušu samih stvari«; a drugo, »što se naša krv uvek uzbuđuje kad pričamo priče, i naročito ljubavne priče«, bez obzira na to, dali moral ima šta zajedničkoga sa lepotom«. Usprko autoritetu jednoga Jeana Richepina slobodan sam primijetiti, da je ovakvo shvaćanje jedan anahronizam. Anahronizam iz epohe, koja nije poznavala Charles Péguya i Ernesta Psicharia, epohe, koja nije imala Paula Claudela i Francisa Jammesa, pa ako ćemo, ni Romaina Rollanda i Henri Barbussea. Mišljenje jedne epohe, koja je Francuskoj dala u inozemstvu sumnjivu slavu perverzne lakoumnosti, koje se današnja franceska generacija s pravom stidi. Stidi je se iza teškoga čistilišta ratnog i iza veličajnih djela današnjih svojih najvećih pjesnika. Jer oni umiju da analiziraju ne samo dušu s t v a r i, nego u prvom redu dušu č o v j e k a, koje za ove pripovjedače škakljivih zgoda kao da i nema.

Uistinu, ovo je zbirka mnogih poznatih ali ne slavnih imena. To je zbirka mahom frivolnih epizoda iz života ljudi koji mnogo ne misle i kojima je od duše preostala tek možda veća ili manja duhovitost. One su ispripovijedane uistinu zamjernom vještinom, ali v j e š t i n a još nije u m j e t n o s t. A što se tiče one prve prednosti, čistine i tečnosti franceskog jezika, ta dakako i ne može u prevodu da dođe do izražaja.

Lj. Marković.

ZORA IBLEROVA.

Ta je gospojica počela svoj život sa petom stranicom 159. sveska Andrićeve »Zabavne biblioteke«, a završila ga sa 250., kad se udala.

G. Andriću je već bjelodano dokazano, da mu ne valja izbor njegovih knjiga iz strane literature; dokazano mu je, da njegovi prevodioci nemaju pojma o jeziku s kojega prevode (vidi prikaz o Burgetovom učeniku[1]), o logici i o stilistici; dokazano mu je i to, da ni on sam ne pozna jezika s kojega prevodi, da kod prevođenja postupa sa autorima kao tatek s malom djecom, t. j. ispušta i dodaje što hoće. (Vidi prikaz o Barbussu.)

Ovajput hoću u par redaka da dokažem, kako je dr Andrić nespósoban urednik i onda, kad valja odlučivati o domaćim stvarima.

Iblerov nemogući roman napisan je povodom ugarsko-hrvatske nagodbe, ali 60 godina kasnije. O toj se nagodbi raspravlja na 24 stranice. Autor, koji je u svoje vrijeme bio madžaronski novinar, i koji je izumio lijepe riječi, »iznebuha« i »ovetšati«, prikazuje neku histeričnu devojku, koja je daleko pametnja od svog zaručnika dra Stankovića. Ona je odgojena u zavodu gđe Leuffroy, jer ju g. Ibler nije bio kadar odgojiti te čita i citira autore, koje g. Ibler poznaje tek iz kataloga. Njezini pojmovi o braku, religiji i umjetnosti, perverzni su i budalasti.

Evo nekih citata.* »Promatrajte dva do triput umjetnička djela s posve seksualnog stajališta, pa ćete možda doći do kakvoga objavljenja«. Zora bi »maturu na realnoj gimnaziji (kad bi bio Ibler povjerenikom) mogla istog onog dana položiti, čim bi se strpljivo pripravila za ispit iz svega onoga, što se kod nas zove »vjeronauk«, a

[1] Moderne francuke pripovetke, preveo Milan B o g d a n o v i ć, Moderna biblioteka 16., Beograd 1920, Izd. S. B. Cvijanovića, cijena 7 dinara. (Zastupani su: J. Richepin, A. France, G. d'Esparbès, G. Vallon, R. Boylesve, H. Lavedan, M. Prêvost, J. H. Rosny Stariji, L. Delarue-Mardrus, M. Leblanc, Gyp, M. Provins, A. Picquet, H. de Lord, T. Bernard, M. i A. Fischer, G. Courteline),

[1] Taj ćemo prikaz donijeti poradi nestašice mjesta u narednom broju. Ur.

* Mogao bih navesti i 100 citata, koji dokazuju monstruoznost te knjige

čega nije u Zürichu učila«. Njen pas Sokol »sledeći na tlu, gledao ju je, kao što bi čovjek u živog boga gledao, kao da razumije sve, što mu je govorila«. Prava demokratkinja, Zora Iblerova, tvrdi, »ja nisam princeza i nemam plave krvi, kako sam se nedavno uvjerila kad sam se porezala«. Ona se podaje — jer je zaboravila na riječ Dubois — svome zaručniku i dolazi pred oca sa riječima: »Tata, on (t. j. dijete) je možda već na putu!« Ta »emancipovana« puca nosi sobom revolver, i ja se bojim, da će onog dana, kada uvidi, kamo ju je otac dotjerao, počiniti ocoubijstvo, ustrijelivši Janka Iblera.

Roman je Iblerov pisan lošim jezikom i stilom jedne kuharice. Nema u njemu niti jedne originalne ideje, niti trunka radnje i sadržaja, te ga je jedino zbog tih krijeposti izdao dr Andrić, a nagradio sa 5000 K jury, u kom je dr Bogumil Prohaska.

Širenje takovih kupusara stvar je nemoralna, i g. Andrić je počinio preko stotinu smrtnih grijehova protiv umjetnosti i razuma. Treba ga čak javiti autorima, čija djela štampa u prijevodu i tako ih prikazuje budalama, da mu zabrane svako daljnje prevođenje.

I još samo nešto. U »Obzoru« je izašao manifest, u kojem Janko Ibler moli inteligentne gde i gce, da mu jave svoj sud o njegovoj Zori. »To mu je nužno da zna prije nego što se definitivno odluči na pisanje druge knjige svog djela: Zorin brak«.

Taj gospodin, koji drži, da bi njegova smušena i nekarakterna »Zora« imala biti vade mecum našim ženama i djevojkama, toliko je bezobziran, da se mjesto pokojnika postavlja piscem reformatorom. Poslije škandala sa svojom kćerkom Zorom, trebao bi zauvijek prestati s pisanjem, makar ga dr Andrić uvjerava o njegovoj genijalnosti.

Njemu će se dogoditi čak i to, da će ga njegov zet dr Milan Stanković, predati sudu, što javno iznosi tajne njegovog braka.

Tom našem de Sadeu poručujem ono, što je Barbey d' Aurevilly rekao Zoli: »Taj Zola zašao je smiono u Augiasovu staju. To je pravo! On je to ipak učinio samo zato, da tamo uzmogne naslagati što više smeća«.

Jurković.

KRONIKA:

PROTIV KAZALIŠNE KRITIKE.

Nikada nisam voleo kazališne kritike. I kada sam, kao novinar, morao da u izvesnim zgodama napišem par reči, uvek sam nastojao da pre samog prikazivanja pročitam dotično delo ili da referat napišem dan posle prikazivanja. Kazališna je umetnost i suviše velika, a da bi se smela na laku ruku shvaćati. Ona traži i suviše znanja, a da bi svaki diletant, ne pročitavši često niti jednog dela o scenskoj umetnosti, mogao da o njoj daje autoritativne sudove. Kako je pak naša kritika, osobito tako zvana »prigodna«, puna »autoriteta«, to veliki deo neispravnih sudova što kolaju u našoj publici treba pripisati njoj, t. zv. dnevnoj kritici.

Naša kazališna kritika, u 90 od 100 slučajeva, nije kritika. Kritika je prosuđivanje, a ti kazališni kritičari ne prosuđuju. Za prosuđivanje je potrebno mišljenje. A oni su nesposobni za mišljenje. Suviše su za to leni. Oni žive, ponajviše, od citata. Makar i stranih, premda ne poznaju stranih jezika. Od teorija, ma da nisu nijedne proštudirali. Od tehničkih izraza, premda im ne poznaju punog značenja. Oni žive od svog neznanja, i to neznanje prodaju upblici. Pišu o Ogrizovićevoj dramatizaciji »Smrti Smailage Čengijića«, premda ne poznaju, kako treba, Mažuranićeva epa. Poriču glumcima talenat, ne sećajući se da su ih pred kratko vreme dizali u devetera nebesa. I obratno. U času »rušilačkog« raspoloženja poriču vrednost svake određene tehnike, a kasnije napadaju jedno delo, jer nije pisano prema izvesnim »pravilima«. I tako to ide dalje do apsurda.

Čoveku koji je napisao jedno mnoštvo »negativnih« kritika skoro je teško pisati o toj stvari. Ali treba naglasiti da svaka »negativnost« nije jednaka. Ukazuju se potrebe rušenja. To je nepreporno. I tim potrebama treba udovoljiti. Kasnije to rušenje postaje modom. To je bolest. Nakon toga se moda pretvara u pomodnost. To je negativna kritika, u većini slučajeva, smešna. Njezini autori teže za nekakvom ludom slavom. Ali ne znaju, da je prošlo vreme, kad se rušenjem postizala slava. Loši su psiholozi, pa ne vide. Sad je vreme za rad. U ime istine i umetnosti. U ime lepote jednog saznanja.

Vreme je za rad, gospodo moja, i od Vašeg posla nema nikakve koristi!

Današnjoj kazališnoj kritici treba zavrnuti vratom. Netko je rekao da danas kritika ne može koristiti. Ali može škoditi. Ja se s prvim potpuno slažem. S drugim sam sporazuman. Današnja naša kritika mnogo škodi. Ne umetniku direktno, jer se on na nju ne obazire. Ali publici. Ona

dobiva neispravno mišljenje. Škodi širenju kulture. A to je pogibeljno.

Hoćete dokaza? Nedavno je u Zagrebu gostovala ruska kazališna družina pod vodstvom Muratova i Mansvjetova. Družina srednjih kvaliteta, to je sigurno, Mislim, ne bi mogla biti angažirana ni na bečkom Burgteatru ni na pariškoj Comédie française. Ali svejedno. Mi smo, nakon tolikih interpretacija ruskih drama sa strane naših glumaca, ipak zaželeli videti, kako, do đavola, izgledaju ti Rusi. Jer valjda nije za Rusa karakteristična samo plava kosa i ruska bluza. Ili za Ruskinju naivnost koja se pretvara u prenemaganje. Čini mi se, da je došao ruski izvoščik pa zaželeo na našoj pozornici prikazivati ruskog boljara, ja bih mu to dopustio. Videli bi barem Rusa. Kad je došla ruska kazališna družina u kojoj ima i dobrih umetnika, jedan je deo kritike našao samo reč pogrde. Rusi ne igraju bolje od naših glumaca. Ergo: nisu potrebni.

Gospodo moja, Vi ne pišete bolje od bečkih šoštera, pa ipak držite da ste potrebni.

Neki su rekli da je nepotrebno rusko gostovanje, jer oni ne razumu ni desetu rusku reč.

Draga gospodo, uzmite magareće uške pa ih dobro naćulite! Možda ćete ipak nešto razumeti.

I onda vele: u kazalištu je bila velika vrućina...

U Vašoj je glavi bila praznina, veća nego u kazališnim ložama.

Drugi su još lepši. Pisali su o skupoj igri, koja je, navodno, savršena.

Ima ljudi koji sami ništa ne pišu. Mesto njih pišu izvesni »stručni« izrazi. Kod ruskih glumaca uopće nije bilo skupne igre, što je za njih fatalno. Kritici tipa Lunačekova našli su ono što je upravo nedostajalo. A novinari oko »Slovenskog Naroda« držali su potrebnim da i u slovensku zemlju prenesu nešto sjaja ovog hrvatskog Meseca bez mesečine.

Nije li to dosta?

Jedan kritičarski omladinac, pišući o Meštroviću, nazvao ga je plagijatorom. Kad se u zagrebačkom narodnom (u Beogradu je srpsko, a u Ljubljani slovensko) kazalištu davala Andrejevljeva drama »Onaj koga ćuškaju«, taj je isti čovek, zajedno sa svojim kolegama, pisao o nekakvoj cirkusijadi.

Indiferentno je u ovaj mah, ima li ova Andrejevljeva drama svojih pogrešaka. Pa i većih. Glavno je: uočiti veličinu Leonida Andrejeva i ne zaboraviti da ni u ovom delu nije izostao duh velikog umetnika.

Nepovoljna ocena novinskih izvestitelja, pogotovu zagrebačkih, sigurno neće potamniti slave Andrejevljeve. Andrejev je borac. On se bori za pravednost koje ne nalazi i otkrivenje duše koja nikad neće biti potpuno otkrivena. Njegove su osobe sakrivene jednom maskom ispod koje se krije duša, zgrčena u boli i raspeta na križu neodlučnosti. Maska govori jednim glasom, a duša drugim. Raspoznati ta dva glasa, to je jedna od njegovih zadaća. Kazati, da će konačno, nakon sviju ćušaka, duša iza maske ipak ostati pobednicom, to je njegov optimizam. Iz pesimizma sadašnjeg života, to jest podcenjivanja i nerazumevanja, izići u optimizam pobede duha koja će ipak jednom doći, to je uspelo Leonidu Andrejevu. Zato njegova umetnost ima trajnu vrednost, i ona će ostati kao i umetnost Dostojevskoga i Tolstoja.

Međutim je dobro da je ova drama, slučajno, namenjena upravo tipovima, kao što su naši kritici. Zlo je samo što oni toga ne mogu razumeti.

Uostalom, nešto ću im prišapnuti. Jedan je »esteta« shvatio poeziju kao pokušaj deteta, koje hoće da rukama uhvati zrake sunca. Neka mu bude, tome »esteti«. Ja bih jedan deo naše »umetničke kritike shvatio kao pokušaj da uhvati koju ispravnu misao. Žalosno je da to našim kriticima uspeva isto toliko, kao i pokušaj deteta sa unčanim zrakama.

Bilo bi stoga dobro da dođu pameti, kao i dete koje će mesto sunčanih zraka kasnije prihvatiti mašklin i postati, što no vele, »čovek na svom mestu«.

I. Jakovljević.

Uređuje LJUBOMIR MARAKOVIĆ. — Izdaje „KOLO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA". — Tisak NADBISKUPSKE TISKARE u Zagrebu.

Prva hrvatska knjižara i papirnica

JOSIP KRATINA
SUBOTICA.

Bogato skladište knjiga svakog jezika i svake struke.

Skladište kancelarijskog materijala, umjetničkih razglednica i svakovrsne papirničke robe.

KNJIGE KATOLIČKOGA ŽIVOTA
IZDAJE DR. STJEPAN MARKULIN
KNJIGA TREĆA KNJIGA TREĆA

MICHEL D'HERBIGNY:

VLADIMIR SOLOVJEV

1853.—1900.

Ovo izvrsno djelo francuskog učenjaka o znamenitom ruskom misliocu i poborniku crkvenog jedinstva izišlo je u prijevodu *Dr. Julija Adamovića*, te je naišlo na veliki interes u obrazovanim krugovima i opće odobravanje kritike. Naručuje se kod izdavača *Dra. Stjep. Markulina*, Zagreb Kurelčeva ulica 3. Cijena kod izdavača *K 15*, poštom i u knjižarama *K 16·50*, a plaća se unaprijed.

IZDANJE „KOLA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA"

GJURO ARNOLD

S VISINA I DUBINA

NOVE PJESME

Knjižarska cijena K 10·—. Naručuje se u upravi „Hrvatske Prosvjete", Zagreb, Palmotićeva ulica 31 I. Članovi „Kola Hrvatskih Književnika" dobivaju ovo djelo besplatno kao književni dar društva.

UPRAVA HRVATSKE PROSVJETE

ZAGREB, PALMOTIĆEVA UL. 31.

ima još na skladištu

Dr. Milan Kovačević: Zlotvor Roman I. i II. dio K 3·—

Hrvatska Prosvjeta 1914. (bez 3. broja) K 14·—

Hrvatska Prosvjeta 1915. (bez 1. 2. 3. broja) K 14·—

Hrvatska Prosvjeta 1916. (potpuno godište) K 14·—

Hrvatska Prosvjeta 1917. (bez 1. i 2. broja) K 14.

Hrvatska Prosvjeta 1918. (bez 1. i 2. broja) K 22·—

PRIJATELJI SE MOLE, DA SE ZAUZMU ZA ŠIRENJE NAŠEGA LISTA

„HRVATSKE PROSVJETE“

izdala je:

Gjurkovečki Mirko: Politička historija Bosne za okupacije	K	4·—
sa poštarinom	„	5.—
Dr. Aleksij Ušeničnik: Principi sociologije	„	10.—
s poštarinom	„	11.20
Dr. Janez Krek: Slovenci	„	5.—
s poštarinom	„	6.—

U tisku se nalazi:

Dr. Stele-Terseglav: Sveta Rusija. Jörgensen: Naša Gospa od Danske. A. Klitsche de la Grange: Vestalke. Luis Coloma: Dječje pripovijesti.

Knjige se šalju samo uz unaprijed priposlani novac sa poštanskom pristojbom ili pouzećem.

Knjižarama dajemo 30% popusta.

Španjolski je pisac romanâ

O. Luis Coloma

jedno takvo ime, koje se ubraja k prvim imenima svjetske književnosti. Iz nekih se njegovih većih djela razabire, da taj neobični poznavač ljudskih srdaca čita nada sve djetinju dušu. On je pače i pisao za djecu i mladež i mi smo veseli, što možemo objaviti, da će doskora izaći u hrvatskom prijevodu njegova

Dječja knjiga.

Imenom je namijenjena djeci, ali će je sa užitkom čitati i odrasli i pripi osti i obrazovani. Iza duhovitoga uvoda, u kojem pisac iznosi neke šaljive zgode iz svoga djetinstva i koji će svojim oblikom zadovoljiti i najizbirljivijeg čitatelja, dolazi šest priča, u kojima se jednostavnim načinom siju u nedužnu dušu velike istine. Pisac se drži pravila: „Usadite misao dobrote u djetinja srca, ako je i ne razumiju. S godinama će je već shvatiti i ona će bujno procvasti u njihovu srcu. — Upozorujemo roditelje i odgojitelje, koji hoće da namaknu djeci čiste radosti i prave duševne koristi.

Djelce je preveo na hrvatski g. KARLO BAĆ.

Zabavna knjižnica

Narodne Prosvjete

SAVREMENA PITANJA

vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove.

Sv. I. O. Teofil Harapin, Razum i vjera — Sv. II. O. Urban Talija, Neumrlost duše — Sv. III.-IV. Prof. Bern. Brixy, Princip entropije i opstanak Božji — Sv. V. O. Petar Vlašić, Pravi pojam Svetoga Pisma.

Cijena je svesci 4 K.

Tisak i naklada Hrvatske Tiskare F. P., Mostar.